

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra školní a sociální pedagogiky

LENKA BIČOVSKÁ

Vychovatelství
Kombinované studium

**STRUKTURA VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT DĚTÍ DANÉHO
VĚKU VE MĚSTĚ PÍSEK**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Jarmila Mojžíšová, Ph.D.

PRAHA 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Jarmily Mojžíšové, Ph.D. V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 14. 3. 2011

.....

Vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji PhDr. Jarmile Mojžíšové, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá tématem volného času se zaměřením na děti a mládež ve věku 11 – 16 let. Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část stručně popisuje pojmy spojené s tématem. Je zde charakterizován žák staršího školního věku jeho tělesný, duševní vývoj a emoční vývoj i socializace. Dále je zde zmíněna funkce volného času i jeho zhodnocování. Práce poukazuje na to, že kvalitně trávený volný čas dětmi a mládeží je zároveň prevencí sociálně-patologických jevů. Cílem praktické části bakalářské práce bylo zjistit, jaké jsou typické volnočasové aktivity vybrané věkové skupiny. Zda jim společnost nabízí dostatečné možnosti využití volného času. Dále zjistit, co děti vybrané skupiny ve své lokalitě postrádají.

Anotation

This thesis examines the question of free time, focusing on children and young people aged 11-16. The work is divided into two parts, theoretical and practical. The theoretical part briefly explains terminology associated with the topic. It gives a characteristics of a higher school-age pupil, their physical, mental and emotional development and their socialization. It also mentions the function of leisure time and its enhancement. The work points out that the good use of children and young people's free time is also prevention of socially pathological phenomena. The aim of the practical part of the bachelor thesis was to find out what the typical leisure activities of this age group are, whether the society offers them sufficient leisure possibilities, and find out what a selected group of children miss in their area.

Klíčová slova

Volný čas, volnočasové aktivity, děti a mládež, výchova ve volném čase, sport, rodina, dětská kriminalita, sociálně patologické jevy, faktory ovlivňující kriminální chování, prevence kriminality, sociální prevence.

Keywords

Spare-time (leisure time), spare-time activity, children and juvenils, education in the leisure time, sport, family, juvenile delinquency, social pathological phenomenom, factors, that influence criminal behaviour, prevention of criminal offences, social precaution.

Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovních služeb.

Obsah

Obsah	7
Úvod	7
I Teoretická část.....	9
1 Volný čas.....	9
1.1 Volný čas – vymezení pojmu.....	9
1.2 Funkce a význam volného času	9
1.3 Faktory ovlivňující volný čas	10
1.4 Využívání volného času.....	12
1.5 Volný čas jako prevence sociálně patologických jevů	14
1.6 Stát a volný čas	15
2 Výchova ve volném čase	17
2.1 Základní pojmy	18
2.2 Výchova mimo vyučování	19
2.3 Zařízení pro výchovu mimo vyučování	20
2.4 Zájmové činnosti, význam zájmových činností v životě jedince	22
3 Starší školní věk (11 – 15 let), pubescence	24
3.1 Obecná charakteristika.....	24
3.2 Rozvoj kognitivních procesů	24
3.3 Emoční vývoj.....	25
3.4 Socializace	25
II Výzkumná část.....	28
4 Výzkum	28
4.1 Cíl, metody, hypotézy	28
4.2 Charakteristika zkoumaného souboru.....	29
4.3 Vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku.....	32
Závěr	56
Použitá literatura a informační zdroje	58
Seznam příloh.....	60

**„Výchova dětí je činnost,
při níž musíme obětovat čas,
abychom ho získali.“**

Jean Jacques Rousseau

Úvod

V dnešní uspěchané době volného času stále ubývá, a proto je třeba to málo, co nám zbývá, naplňovat efektivně a co nejkvalitněji. Zájmy, kterým se jedinec věnuje, mnoho vypovídají o jeho osobnosti. Vzhledem k tomu, že kvalita trávení volného času odráží naše chování, a tím ovlivňuje celou společnost, je nutné stavět se k tomuto zodpovědně. Uspokojování potřeby volného času se může projevat i podle známého úsloví: „Kdo si hraje – nezlobí“. Naopak neuspokojování může vést k frustraci a následně pak k různým sociálně patologickým jevům. Hrozí i jiná rizika. Nekritické sledování masmédií zbavuje vkusu, nezvládnutá přemíra informací vede k dezorientaci.

Dnešní doba je specifická i svou krizí rodiny, výchovy. Zkouší se nové výchovné metody a postupy. Dřívější metody, které fungovaly mnoho let, se dnes zdají být zastaralé a nevhodné. Někteří podporují jen alternativní metody, jiní se drží „starých“ metod. A mezi těmito dvěma mlýnskými kameny jsou děti. Je důležité výchovné metody sjednotit, minimálně v rámci každé školy, rodiny, jinak se může stát, že naše snahy experimentovat, napáchají více škody než užitku.

Pro svoji práci jsem si vybrala věkovou kategorii 11 – 15 let, tedy starší školní věk, pubertu. Tato věková kategorie je mi blízká, ráda s dětmi v tomto věku pracuji, a také mám syna, kterému je 12 let. Proto je pro mě tato problematika aktuální. Jako rodič chápu nutnost naplnění volného času, ale jako pedagog vidím i všechna úskalí s tím spojená. Toto období je velmi důležité ve vývoji, děti začínají být samostatné, mají představu, že jsou již dost velké na to, aby vše zvládly. Bohužel si neuvědomují, že ještě nemají dostatek zkušeností, aby se dokázaly vyvarovat nežádoucím vlivům. V citlivém vedení správným směrem pomáhají i volnočasové aktivity. Děti, které mají nadbytek volného času, se kterým si neví rady, se častěji stávají problémovými. Dnešní mládež má více času než tomu bývalo dříve. V minulosti měly děti více práce, museli pomáhat

rodičům, volného času spojená. Toto období je velmi důležité ve vývoji, děti začínají být samostatné, mají představu, že jsou již dost velké na to, aby vše zvládly. Bohužel si neuvědomují, že ještě nemají dostatek zkušeností, aby se dokázaly vyvarovat nežádoucím vlivům. Je v zájmu nás rodičů, pedagogů a v neposlední řadě i celé společnosti, abychom věděli, jak děti a mládež, se svým volným časem nakládají. Tuto starost bychom neměli ponechat jen na rodině. V dnešní době, kdy příliš rodičů tráví mnoho času mimo domov, by měly pomoci instituce pro volnočasové aktivity.

V teoretické části jsem nejprve vymezila základní pojmy týkající se volného času. Věnovala jsem se zde výchově ve volném čase a v neposlední řadě jsem charakterizovala mnou vybranou cílovou skupinu. Výzkumná část vysvětluje cíl výzkumu a způsob jakým byl proveden. Představuje zkoumaný soubor.

Cílem mé bakalářské práce nazvané „Struktura volnočasových aktivit dětí daného věku“ je poznat, jakým činnostem se děti ve svém volnu věnují. Dále se snažím zmapovat, jaké jsou možnosti pro naše děti. Zda mají dostatek času, prostoru a možností k tomu, aby mohly svůj volný čas trávit smysluplně. Při výzkumu jsem použila dotazník. Zkoumaným vzorkem bylo šest tříd v jihočeském městě Písek. Tři třídy na základní škole a tři třídy na víceletém gymnáziu. Porovnávám volnočasové aktivity dětí stejného věku, ale v odlišných školních podmínkách.

I Teoretická část

1 Volný čas

1.1 Volný čas – vymezení pojmu

Vymezení pojmu volný čas není jednoduché. Například podle Průchy, Walterové, Mareše (2001) je volný čas doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.

Volný čas je časem, v němž člověk svobodně volí a dělá takové činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek, které obnovují a rozvíjejí jeho tělesné a duševní schopnosti, popř. i tvůrčí schopnosti. Je to čas, v němž je člověk sám sebou, kdy nejvíce patří sám sobě, kdy koná převážně svobodně a dobrovolně činnosti pro sebe, popř. pro druhé, ze svého vnitřního popudu a zájmu (Němec et al., 2002, s. 15-17). Mnozí lidé spojují volný čas jen s konzumem, nicneděláním, s absolutní nevázaností. Volný čas zahrnuje samozřejmě nezbytný oddech i zábavu, nemusí však být jen zahálkou, přehlídkou ztraceného času, natož úchylnou či nepřímo zločinnou destrukcí. Volný čas je pro mnohé i příležitostí k svobodné tvorbě, k vynalézání, kutilství, sebevzdělávání, cestování – k nevyčerpatelné řadě životních aktivit.

Současná doba se vyznačuje rozdělením života na „práci“ a „volný čas“. Rozdíl mezi prací a náplní volného času je relativní. Jedna činnost může být náplní pracovní doby i volného času a to podle toho, z jakých vnitřních pohnutek vychází a jaký cíl sleduje. Rozdíl pracovních a zájmových aktivit nezáleží na prováděné činnosti ani na míře námahy, ale na motivaci, prožitcích a celkovém smyslu činnosti. Jde o rozdíl mezi tím, co chceme, musíme, můžeme a mezi svobodou a nutností. Jistý vztah volnosti a nutnosti však doprovází každou lidskou činnost. Všechny smysluplné činnosti nám pomáhají k seberealizaci.

1.2 Funkce a význam volného času

Základní funkce a možnosti volného času:

- rekreace (zotavení a uvolnění)
- kompenzace (odstraňování zklamání a frustrací)

- výchovu a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení)
- kontemplace (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavba)
- komunikace (sociální kontakty a partnerství)
- participace (podílení se, účast na vývoji společnosti)
- integrace (stabilizaci života rodiny a vrůstání do společenských organismů)
- enkulturace (kulturní rozvoj sebe samých, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu, technických a dalších činností).

České oficiální dokumenty za funkce volného času pokládají relaxaci, regeneraci, kompenzaci, sociální prevenci a výchovu (Hofbauer, 2004).

Roger Sue, soudobý francouzský sociolog volného času, jako jeho funkce uvádí:

- psychosociologickou (uvolnění, zábavu, rozvoj)
- sociální (socializaci, symbolickou příslušnost k některé sociální skupině)
- terapeutickou
- ekonomickou (výdaje účastníků vynakládané na aktivity volného času) (in Hofbauer, 2004)

Do funkce psychosociologické spadá uvolnění, zábava, rozvoj. Funkce sociální zahrnuje socializaci v různých sociálních prostředích. Dosud opomíjená funkce terapeutická zahrnuje hledisko zdravotní, smyslový rozvoj, prevenci chorob a zdravý životní styl. Zdůrazněním ekonomické funkce se doceňuje hospodářský význam volného času pro jednotlivce, potažmo pro celou společnost.

Významem volného času je vedle odpočinku, zábavy, učení a kompenzace především formování osobnosti jedince. Ve volném čase poznáváme různé druhy činností a různé oblasti společnosti, které jsou důležité z hlediska profesní orientace. Učíme se návyku pro týmovou práci, formujeme dovednosti, zájmy, schopnosti, upevňujeme tělesné i duševní zdraví.

1.3 Faktory ovlivňující volný čas

Mezi nejdůležitější faktory, které ovlivňují volnočasové aktivity dětí a mládeže patří v první řadě rodina, ve které jedinec vyrůstá dále škola a v neposlední řadě

vrstevnické skupiny, které jsou v tomto citlivém období mimořádně důležité. Mohou na jedince působit pozitivně nebo negativně.

Rodina je prvním socializačním prostředím. Hraje v životě dítěte nenahraditelnou roli. Vytváří specifické prostředí, ve kterém se formují jednotliví členové navzájem. Jedním z jejích úkolů je připravit dítě prostřednictvím socializace na život. Naučit se zde základním způsobům chování. Dále se zde učí základním rolím. (matka, otec, dítě). V rodině je dítě, na rozdíl od vrstevnických skupin a školy, přijímáno individuálně. Na každého jedince má jeho rodina rozhodující vliv. Dítě zde formuje svoji osobnost, učí se zde začleňování do společnosti. Rodina je přirozeným prostředím pro sociální učení. Formuje zde pojetí a hodnocení sama sebe. Je zde ovlivňováno utváření jeho osobnosti, ale také zde vznikají případné deformace a odchylky. Rodinné prostředí, ze kterého vycházíme, se promítá do každého z nás. *„Je zřejmé, že způsob využívání volného času u dětí je ovlivněn sociálním prostředím. Zvláště silný je vliv rodiny“* (Pávková et. al., 1999, s. 17). Dodává, že děti napodobují své rodiče, přebírají tak jejich životní styl a tedy i způsob trávení volného času. Nevhodným příkladem chování je konzumní způsob života a nuda.

Škola má pro vývoj dítěte mimořádný význam. Ve škole je posuzováno podle svých schopností, své práce. Není zde přijímáno bezpodmínečně jako v rodině. Nachází se v konkurenčním prostředí, kde dostává příležitost získat dobré hodnocení svou zásluhou. Velmi výrazně se zde formuje sebepojetí a sebehodnocení každého jedince. Ve škole dítě dostává příležitost k novým zkušenostem. Učí se přijímat jinou než rodičovskou autoritu. Ve škole je klíčová role učitele. Dobrý učitel umí žáky zaujmout a tím výrazně tím ovlivňuje jeho školní výsledky. Je-li dítě spokojeno ve škole, má zde dobré výsledky zvyšuje se jeho sebedůvěra a úspěch i v jiných oblastech života. Dítě musí ve škole zvládat dvě role (žák, spolužák). Školní práce je nová povinnost, které se musí věnovat.

Vrstevnické prostředí - jeho význam se zvětšuje v průběhu vývoje dítěte, a to především v období puberty. Zde může být dítě více spontánní než v rodině a ve škole. I ve vrstevnických skupinách se dodržují určitá pravidla, ale dítě jako člen se může na vytváření těchto pravidel podílet. Učí se řešit konflikty, uzavírat kompromisy, prosazovat se, ovlivňovat dění ve skupině i se jí podřizovat. Jedinec se tady může setkat

s nežádoucím chováním (krádež, agresivita), se kterým dosud nebylo konfrontováno. Získává tak další sociální dovednosti, které bude potřebovat v dospělosti. Význam těchto skupin se během vývoje jedince mění. V pubertě nabývají vrstevnické skupiny a ztotožnění dítěte s nimi na rozhodujícím významu.

1.4 Využívání volného času

Využívání volného času dětí a mládeže patří k důležitým ukazatelům životního stylu. Existují různé způsoby jeho trávení. *„Při jejich třídění můžeme spatřit shody podle různých sociálních charakteristik, tj. podle sociálního původu a postavení ve společnosti, věku, pohlaví, vzdělání, druhu vykonávané práce, ale i charakteru obce, v níž žijeme. Na druhé straně jsou odlišnosti dány osobními zvláštnostmi“.* (Faltýsková, 1996)

Aktivní využívání volného času

Patří k základním prvkům zdravého životního stylu. Důležitou roli v jeho osvojení hraje rodina. V rodině děti nacházejí první zkušenosti s využíváním volného času. Rodina je učí využívat volný čas prostřednictvím nápodoby. Děti napodobují vzorce chování rodičů. Důležitou skutečností pro formování vztahu k volnému času jsou zájmy rodičů, jejich vzájemná tolerance.

Kvalitní náplň volného času by měla dětem a mládeži nabídnout zajímavou činnost, která je zaujme, budou se k ní vracet a díky ní nebudou mít čas něco ničit, opíjet se či sahat po drogách.

„ U dětí a mládeže rozlišujeme následující formy aktivit:

- fyzická aktivita realizovaná organizovanou tělovýchovnou a sportovní činností a neorganizovanou tělovýchovnou a sportem*
- zájmová činnost s účastí na práci ve výtvarných, přírodovědeckých, technických, hudebních kroužcích apod.*
- pohyb na čerstvém vzduchu spojený s fyzickou aktivitou (s turistikou, prací na zahradě apod.)*
- společenská činnost prováděná v co nejvyšší míře venku a při pohybové aktivitě*
- zábava kompenzující duševní napětí a přispívající k rozvoji osobnosti“* (MŠMT,

2002, s. 6 - 7).

Výchova v rodině je základ, na kterém poté staví i škola. Dnes většina škol nabízí široké možnosti aktivního trávení volného času. Volný čas mohou děti a mládež trávit aktivně i mimo rodinu a školu, a to s vrstevníky nebo ve volnočasových institucích.

Pasivní využívání volného času

V dnešní uspěchané době mají rodiče na své děti stále méně času. Děti mají více nekontrolovatelného volného času, sledují televizi, bloudí po ulicích, ubíjejí nudu a touhu po dobrodružství pomocí násilí, kriminality a drog. Rodina při výchově selhává.

Formy působení v rámci volného času

- a) *společenské organizace* – působí na široký okruh veřejnosti jako celek i prostřednictvím svých členů jednotlivě;
- b) *kulturní instituce* – divadla, galerie, zoologické a botanické objekty, kina, koncertní zařízení, obohacují poznání i citové prožitky lidí, rozvíjí názorovou orientaci;
- c) *masová komunikační média*

Negativní jevy ve využívání volného času:

- a) *nedostatek volného času* (špatná organizace denního režimu a práce)
- b) *neschopnost odpočívat* (workoholismus, neznalost pravidel psychohygieny, nesprávný odpočinek)
- c) *nuda* (nepříjemný afektivní stav spojený s pocitem napětí, se zkresleným vnímáním času a s pocitem prázdna)
- d) *existenciální frustrace* (jedinec pochybuje o smyslu své existence, může se rozvinout až do depresivní neurózy, projevuje se hlavně ve volném čase, kdy do mysli mohou pronikat myšlenky o prázdnotě a nesmyslnosti)

Organizovanost činnosti ve volném čase

Činnost, kterou děti naplňují svůj volný čas, rozdělujeme do tří skupin. Její rozdělení vyjadřuje míru organizovanosti výchovného působení na dítě.

- a) *Činnost spontánní* – jedná se o činnosti „přirozené“ a „nepřipravené“. Odehrávají se v přírodě, na otevřených hřištích a volných sportovištích, ale i v knihovnách a čítárnách.
- b) *Činnost příležitostná* – činnosti jednorázové i pravidelné, které jsou organizované – např. Poznávací soutěže, turnaje, koncerty, závody, divadelní představení, výlety, exkurze, zájezdy apod.
- c) *Činnost pravidelná* – činnost uskutečňovaná pravidelně pod vedením kvalifikovaného vedoucího. Na základě pravidelnosti vnikají různé druhy zájmových útvarů – např. sportovní družstva, umělecké kroužky, kluby, dlouhodobé kurzy apod. (Houfbauer, 2004).

1.5 Volný čas jako prevence sociálně patologických jevů

„Dítě, které nemá přiměřené zájmy, svého koníčka, nudí se, snadněji podlehne negativním vlivům asociálních jedinců a part. Takové dítě, které má svůj oblíbený sport, hudbu, tanec, věnuje se modelářství, rybaření či jiné zájmové činnosti, nebude pravděpodobně z nudy rozbít v parcích sochy, přepadat důchodce, týrat a šikanovat mladší a slabší spolužáky nebo ubližovat zvířatům“ (Pávková, 1999, s. 40).

V dnešní společnosti je vážným problémem chování mládeže. Patří sem delikvence, násilí, zneužívání drog a alkoholu, kouření. Tyto problémy mohou dospívajícímu jedinci rozvrátit celý život. Proto je velmi důležité usilovat o prevenci těchto jevů. Výzkumy ukazují, že ke vzniku těchto problémů dospívající mládeže, vedou tytéž faktory. Což poukazuje na to, že včasný zásah, který by vedl k oslabení těchto faktorů, může předejít mnoha problémům.

Sociálně patologický jev je obecně takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot. Takovéto chování a jednání vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje. Toto chování

v důsledku vede k individuálním, skupinovým nebo celospolečenským poruchám a deformacím.

Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže

- Násilí a šikana
- Záškoláctví
- Kriminalita, delikvence, vandalismus a jiné formy násilného chování
- Xenofobie - rasismus, intolerance a antisemitismus
- Drogové závislosti
- Netolismus a patologické hráčství
- Divácké násilí
- Sexuální zneužívání dětí
- Syndrom CAN
- Sekty a sociálně patologická náboženská hnutí

Smysluplné trávení volného času je jedním z pilířů primární prevence. Primární prevencí rozumíme veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům sociálně patologických jevů, případně minimalizovat jejich negativní dopad, včetně dalšího šíření.

Volnočasové aktivity dětí a mládeže jsou základem systému nespecifické primární prevence. Specifická primární prevence je realizována v rámci podpůrných programů pro rizikové skupiny, pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami jako prevence před exkluzí. Součástí specifické primární prevence jsou Standardy specifické primární prevence, které jsou cestou ke zkvalitnění preventivních aktivit. (MŠMT)

1.6 Stát a volný čas

Stát ovlivňuje volný čas dětí a mládeže bez narušování jeho základních specifík. Stát zakládá a financuje zařízení pro volný čas dětí a mládeže, ovlivňuje jejich činnost, pomáhá organizacím, sdružením a spolkům pracujícím s dětmi a mládeží. Podílí se na výzkumné činnosti a přípravě pedagogů volného času. Jedním z hlavních úkolů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) je péče o účelné

využívání volného času dětí a mládeže. Ministerstvo je zřizovatelem řady subjektů zaměřených na práci s dětmi a mládeží. Ovlivňuje je a rozděluje svou péčí o mimoškolní činnost dětí a mládeže do dvou oblastí. První je přímá práce s dětmi a mládeže prostřednictvím účelových, především státních institucí zařízených v síti škol a školských zařízeních. Druhá a neméně významná oblast je zaměřena na pomoc a podporu občanským sdružením, které jsou tvořené dětmi a mládeží, nebo které s nimi pracují.

Mezi instituce zřízené MŠMT patří Institut dětí a mládeže ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Jeho činností je koncepční, poznávací a metodická práce. Úkolem institutu je poskytování a zprostředkovávání odborné a metodické pomoci a služby především školským zařízením, občanským sdružením, ale také veřejnosti, a to nejen odborné, ale i laické. Institut se podílí na realizaci státního programu na podporu a ochranu dětí a mládeže. Má na starosti péči o talentované děti a mládež, organizuje zájmové soutěže, provozuje Poradnu pro talentované děti a realizuje řadu vzdělávacích aktivit pro pracovníky s dětmi a mládeží. Spolupracuje s řadou podobných institucí a organizací v Evropě. Pravidelně vydává publikace a brožury týkající se celé řady oblastí života dětí a mládeže.

Významný nástroj státního působení na děti a mládež jsou střediska pro volný čas dětí a mládeže. Jsou to především domy dětí a mládeže nebo stanice zájmových činností dětí a mládeže. Jsou to samostatné právní subjekty, které tvoří v ČR ucelenou síť spadající pod MŠMT. Jejich hlavním cílem je systematická a pravidelná práce s dětmi a mládeží ve stálých, celoročně pracujících zájmových útvarech. Dále se soustřeďují na realizaci akcí příležitostné zájmové činnosti, spontánní činnost a na práci s talentovanými dětmi a mládeží a v neposlední řadě na realizaci prázdninových aktivit. *V současné době se u dětí a mládeže snižuje frekvence aktivit. Hlavní každodenní aktivitou, o niž roste stále zájem ze strany dětí a mládeže je sledovanost televize. Kvalitní náplň pro volný čas se zřejmě nevyřeší všechny problémy, ale když má dítě pestrou nabídku a má šanci, že v některé této aktivitě obstojí a bude úspěšné, snižuje se tím pravděpodobnost, že jedinec sáhne po návykových látkách, alkoholu, nebo že někoho zbije. (MŠMT 2002)*

2 Výchova ve volném čase

Výchova se jeví jako regulování, záměrné a cílené vstupování do celoživotního procesu zespolečňování jedince, probíhající v jistém konkrétním kulturně společenském systému (Kraus, Poláčková et al, 2001).

Výchova obecně, představuje posunutí žádoucím směrem. J. J. Rousseau zastával názor, že se nám dostává výchovy přírodou, lidmi nebo věcmi. G. A. Lindner chápal výchovu jako úmyslné a účelné působení na vývoj těla i ducha jedince. Podle J. Váni je výchova cílevědomá činnost zaměřující se na formování člověka.

Výchova ve volném čase představuje veškeré působení na jedince v časovém prostoru, který neslouží k realizaci základních biologických potřeb ani školních nebo pracovních povinností. Prostřednictvím volnočasových aktivit směřuje k utváření individuálních, specifických rysů účastníka těchto aktivit. V zásadě chování mladého člověka ovlivňují tři instituce: rodina, škola a okruh přátel. Všechny tři prostředí mají jistý vliv na organizaci volného času a na názory o rozličných formách jeho využívání (Brindza, 1984, s. 87).

Zde je důležité připomenout, že výchova ve volném čase a jeho smysluplné trávení prostřednictvím volnočasových aktivit přináší s sebou uspokojení našich potřeb jako je potřeba rekreace, kompenzace, edukace, kontaktu, integrace, participace atp. Kromě uvedených potřeb plní výchova ve volném čase ještě další funkce, které jsou také velmi zásadní. Mezi ně patří výchovně vzdělávací funkce, na kterou je kladen velký zřetel, dále sociální funkce, zdravotní funkce a preventivní funkce zaměřená v tomto případě na předcházení výskytu sociálně patologického jednání u dětí a mládeže.

Je nutno rozlišovat volný čas dospělých a volný čas dětí a mládeže. U dětí a mládeže je důležité jeho ovlivňování. Základními principy výchovy ve volném čase jsou dobrovolnost, aktivita a samostatnost.

2.1 Základní pojmy

Mimotřídní výchova

Označení pro aktivity, které organizuje škola nad rámec vyučování, např. práce v kroužcích, soutěže, hry.

Mimoškolní výchova

Některými autory označovaná jako mimoškolní výchova. Jedná se o výchovnou činnost, organizovanou mimo školu. Zajišťují ji organizace, hnutí, nadace, např. Domy dětí a mládeže, Centra volného času, Domy ekologické výchovy atd.

Organizovaná mimoškolní výchova je upravena Vyhláškou MŠMT ČR ze dne 10. 9. 1991 O mimoškolních zařízeních, úpravy v obsahové a organizační oblasti přinesla Vyhláška MŠMT z roku 1992 (Němec et al., 2002).

Výchova mimo vyučování

Pávková vymezuje tento pojem následovně: „Výchova mimo vyučování probíhá mimo povinné vyučování, probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny, je institucionálně zajištěná a uskutečňuje se převážně ve volném čase“.

Věda o výchově

Jedná se o teoretickou část pedagogického myšlení. Praktickou část tvoří „pedagogika“.

Pedagogika volného času

Je moderní vědeckou disciplínou. Pracuje s přesně vymezenými pojmy, má svá kritéria a hodnocení včetně strategie činnosti.

Nové přístupy v pedagogice volného času

- důraz na vztahy
- vznikají ze spontánní iniciativy
- zaměřené na specifické cílové skupiny
- vyžadují strategické spojení
- mezigenerační
- využívají dobrovolnictví

2.2 Výchova mimo vyučování

Probíhá v instituci, vedle povinného vyučování a bezprostředního vlivu rodiny. V této výchově probíhá učení poněkud jinak než při vyučování. Ve škole jsou žákům předávány hotové zobecněné zkušenosti, nashromážděné za celou historii lidstva, v podstatě v teoretické podobě, a to ponejvíce slovní formou. Toto převážně verbální poznání je pak podle možností aplikováno na praktické situace. Žáci zde získávají poznatky v bezprostřední praktické podobě činnosti. Teprve pak si na základě těchto osobních zkušeností ve spojení s poznatky získanými při vyučování vytvářejí nové poznání a nové zkušenosti. Jde tedy na jedné straně o proces osvojování si v konfrontaci s praxí, na druhé straně o proces osvojování si osobních zkušeností z praxe s následnou konfrontací s obecnými poznatky teorie. Učení probíhá v rámci všech typů činností, tj. v činnostech odpočinkových, rekreačních, zájmových, sebeobslužných, společensky prospěšných a při přípravě na vyučování (Pávková, 2002).

Cílem zmiňované výchovy je vést jedince k osvojování si hodnot a napomáhat tak rozvoji jeho psychických i fyzických kvalit. Úkolem je kompenzace jednostranné zátěže, rozvoj žádoucích zájmů. Umožňuje získat praktické životní zkušenosti, uspokojení touhy po seberealizaci, sebeúctě, kompenzaci nedostatků sociálního prostředí, rozvoj organizátorských schopností, využití praktických dovedností, vede k vzájemné spolupráci, aktivitě, toleranci a respektování práva každého občana. Dnes se klade důraz na využití odbornosti pedagoga, respektování práv dítěte, je snaha propojit zájmovou činnost s vyučováním, zachovávat princip dobrovolnosti, snaha o individuální práci, vytváření heterogenních skupin např. podle věku, přístupnost a spolupráce výchovných zařízení. Usilujeme o vytváření nových typů výchovných zařízení s ohledem na regionální situaci, o využití zájmových činností, které budou děti potřebovat při výběru povolání, o integraci postižených.

Funkce výchovy mimo vyučování

- *výchovná* (rozvoj schopností, dovedností, postojů, hodnot)
- *sociální* (dětské domovy)
- *zdravotní* (těl. aktivity, kompenzace)

- *prevence sociálně-patologických jevů*

Preventivní zaměření

primární- celá populace, zejména tam, kde patologické jevy nejsou

sekundární- kde je riziko patologických jevů

terciární- léčení patologických jevů

2.3 Zařízení pro výchovu mimo vyučování

Podmínky pro realizaci cílů mimoškolní výchovy pomáhají vytvářet různé společenské instituce.

Řadíme sem

- *Školní družiny* se zaměřují na práci s dětmi prvního stupně základní školy a zpravidla jen nižších ročníků. Velký význam zde hrají funkce výchovné, zdravotní a sociální. Školní družiny zajišťují sociální péči a bezpečnost dětí v době, kdy rodiče jsou v zaměstnání. Vzhledem k věkovým zvláštnostem dětí mladšího školního věku, k velké šíři a labilitě zájmů, se výchovná činnost orientuje na co nejpestřejší strukturu zájmových činností a upokojení velké potřeby pohybu. Školní družiny mohou organizovat zájmovou činnost v kroužcích i pro ostatní zájemce za úplatu.
- *Školní kluby* pracují s dětmi středního školního věku, se žáky druhého stupně základní školy. Vycházejí z charakteristik této věkové skupiny, zejména z větší samostatnosti dětí a jejich vyhraněnější a specializovanější zájmové činnosti. Pracují plně na principu dobrovolnosti. Ustupuje zde do pozadí sociální funkce těchto zařízení. To je pravděpodobně jeden z důvodů, proč školních klubů v současnosti ubývá. Vzhledem k nedostatku financí ve školství se kluby ruší, čímž se výrazně snižuje možnost ovlivňovat volný čas v období puberty, které je z výchovného hlediska velmi významné.
- *Střediska pro volný čas dětí a mládeže*, která zahrnují domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Jsou to zařízení, která se zaměřují především na realizaci specializovaných zájmových činností pod odborným pedagogickým vedením. Organizují zájmovou činnost pravidelnou v kroužcích, příležitostnou,

soutěže pro talentované jedince, prázdninové tábory apod. Významné je, že umožňují účast dětem, mládeži, rodičům s dětmi a případně i dalším zájemcům.

- *Domovy mládeže* zajišťují žákům středních škol, kteří vzhledem ke vzdálenosti zvolené školy od místa trvalého bydliště nemohou denně dojíždět, výchovnou péči, ubytování a stravování. Kromě činností souvisejících s režimem dne, sebeobsluhy a přípravy na vyučování, je jejich významným úkolem dbát o hodnotné využívání volného času mládeže. Vzhledem k věkovým zvláštnostem je velmi důležité respektování principu dobrovolnosti, tedy realizace zájmových činností formou nabídky s uplatněním účinné motivace.
- *Dětské domovy* jako zařízení ústavní výchovy mají specifické postavení, jedním z jejich úkolů je však také dbát o hodnotné využívání volného času a rozvíjení a kultivaci zájmů dětí a mládeže. V dětských domovech jsou umístěovány děti od 3 do 18 let, eventuálně do ukončení profesní přípravy, o které se rodina z nějakého důvodu nechce, nemůže nebo neumí postarat. Snahou pedagogů je, aby děti prožívaly volný čas obdobným způsobem jako děti žijící v rodinách. Podporují jejich zapojení do zájmových činností v rozličných typech výchovných zařízení, organizací a institucí.

Součástí náplně volného času je i zájmové vzdělávání

- *Základní umělecké školy* se svými hudebními, hudebně-pohybovými, výtvarnými a literárně-dramatickými obory poskytují uplatnění dětem, mládeži i dospělým s vyhraněnými zájmy a schopnostmi v estetickovýchovné oblasti. Přípravují pro studium na středních a vysokých školách s uměleckým zaměřením.
- *Jazykové školy* plní obdobnou funkci v oblasti výuky cizích jazyků.
- Kromě uvedených typů zařízení se podílí na ovlivňování volného času dětí a mládeže mnoho dalších subjektů. Jedná se např. o různá *občanská sdružení, sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení*. Specifické místo má činnost některých obecně prospěšných společností.

- Své činnosti zaměřené na výchovu dětí a mladých lidí v době mimo vyučování mohly rovněž obnovit a rozšířit *církvě a náboženská společenství*. Jako příklad je možné uvést salesiánská střediska mládeže, která prostřednictvím činností ve volném čase realizují výchovu v duchu křesťanských myšlenek (Pávková et al., 1999).
- Existuje celá řada neziskových organizací, spolků, klubů a sdružení, která nabízí volnočasové aktivity pro děti a mládež (Sokol, Hasiči, Rybáři, Ochránci přírody apod.).

2.4 Zájmové činnosti, význam zájmových činností v životě jedince

Zájmové činnosti chápeme jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci. Aktivní účastí se děti a mládež učí plánovat a řešit vzniklé problémy. Vytváří si dovednosti stanovit si cíl, promýšlet cesty k jeho dosahování, postupovat podle plánu, překonávat překážky a objektivně hodnotit výsledky vlastní činnosti. Zájem lze charakterizovat jako osobnostní vlastnost, vyjadřující vztah k předmětům či jevům, kterým člověk připisuje zvláštní význam. Vzbuzuje snahu po aktivním kontaktu s předmětem zájmu a jeho poznávání, popř. ovládnutí či zvládnutí. Tato skutečnost se promítá do činností člověka, jejichž vykonávání je vždy spojeno s citovými prožitky. Zájmy patří mezi vlastnosti aktivačně-motivační. Můžeme je dělit i podle úrovně činnosti, časového trvání, koncentrace, společenské hodnoty a tradičně podle obsahu. Dělením podle úrovně činnosti rozeznáváme zájmy a následně i činnosti, které můžeme označit jako aktivní (produktivní) a receptivní. Aktivními zájmy jsou takové, při nichž jedinec sám vyvíjí činnost a produkuje nějaké hodnoty, zabývá se aktivně předmětem svého zájmu. Receptivní zájmy jsou ty, při jejichž realizaci se aktivita omezuje pouze na vnímání předmětu zájmu. Obě možnosti se mohou doplňovat a prolínat. U receptivních zájmů je nebezpečí pasivity a konzumního vztahu. Intenzitou zájmu se určuje jeho kvalita. Můžeme rozlišovat zájmy hluboké a povrchní. Hloubkou rozumíme úsilí, které jedinec vynakládá na jeho uspokojení. Hluboké zájmy silně jedince ovlivňují a působí na něj, rozvíjejí poznání, zdokonalují dovednosti, obohacují citový život. Z hlediska časového trvání hovoříme o

krátkodobých, dočasných či přechodných zájmech, jejichž opakem jsou zájmy trvalé. Intenzita a délka jeho trvání je výrazně ovlivněna vývojem jedince a jeho zráním.

Dělení podle stupně koncentrace na předmět zájmu lze rozlišit zájmy jednostranné a mnohostranné. Je však zjednodušením prohlásit mnohostranné zájmy za povrchní a jednostranné zájmy za hluboké. Z hlediska společenských norem můžeme používat označení zájmy žádoucí („hodnotné“) a zájmy nežádoucí, které se neslučují s obecně platnými společenskými, případně právními normami. Společensky ovlivňovaná (pedagogicky motivovaná a řízená) zájmová činnost vede ke společensky žádoucímu rozvoji osobnosti, talentu, aktivnímu životnímu stylu, naopak volný čas nenaplněný zájmem může být příčinou patologického chování. Výchova k zdravému a společensky žádoucímu užívání volného času v dětství je efektivnější a levnější než následná převýchova narušených jedinců.

Dělení dle obsahu

- Zájmové činnosti společenskovední
- Zájmové činnosti pracovní-technické
- Zájmové činnosti přírodovědné
- Zájmové činnosti estetickovýchovné

3 Starší školní věk (11 – 15 let), pubescence

3.1 Obecná charakteristika

Období puberty trvá od 11 až do 15 let a je ukončeno pohlavní dospělostí. Toto období je označováno za nejdramatičtější období ve vývoji jedince. V tomto období dochází ke komplexní proměně všech složek osobnosti dospívajícího. E. Erikson charakterizuje dospívání jako hledání vlastní identity, boj s nejistotou a pochybnostmi o sobě samém, o své pozici ve společnosti. (Vágnerová, 2000).

Vstupují v činnost pohlavní žlázy, vytvářejí se druhotné pohlavní znaky, urychluje se růst a nastává puberta. Pro počátek puberty je charakteristické tzv. pubertální zrychlení růstu, růstový spurt. Prodlužují se končetiny, ztráta koordinace pohybu, zvýšená unavitelnost – snížení tělesné výkonnosti. Objevují se výrazné rozdíly mezi stejně starými jedinci téhož pohlaví. Začínají první náznaky dospívání.

Hormonální i somatické změny v těle zvyšují citlivost a podrážděnost jedince. Citové reakce jsou často nepřiměřené vzhledem k situaci. Pubescenti jsou přehnaně sebekritičtí a radikální, což bývá obrana před jejich nejistotou. Objevují se problémy v přijmutí sám sebe (tělo, povaha), zkoumání vlastního nitra. Mění se citový život. Prožívají určité věci hlouběji. V rámci celkového vývoje dochází ke změně způsobu myšlení. Pubescent se osamostatňuje od rodičů, zvyšuje se potřeba přátelství, začleňování se do skupiny vrstevníků. Mění se vztah k učitelům, rodičům, celkově k autoritám.

Učí se navazovat vztahy. Objevují se první lásky. U děvčat se objevuje 1. menstruace (menarche), u chlapců 1. poluce (samovolný výron semene).

3.2 Rozvoj kognitivních procesů

Kognitivní vývoj jedince je výsledkem zrání a učení. Poznávací funkce pubescentů prodělávají mnoho změn.

Vývojem prochází i uvažování a myšlení – postupně dochází k přemýšlení v abstraktní rovině a hypoteticky pracuje s událostmi, které ještě nenastaly. Mladší školák dosud přijímal pravdu na základě autority, nyní již však začíná přijímat objektivní pravdu a hodnoty, nezávisle na těchto autoritách. Předmětem úvah pubescenta je v

podstatě cokoliv. Pubescent uvažuje o více alternativách, jak problém řešit. „Formálně logické operace umožňují myslet o neskutečném, neexistujícím „kdyby“, např. o tom, co by se stalo, kdyby přestala působit zemská tíže.“ (Říčan, 1990). Zvyšuje se podíl logické paměti a schopnost vnímání podstatného. Pubescent začíná uvažovat systematicky. Dovede si vytvořit hypotézu a postupnými kroky ji potvrdit nebo vyvrátit. Pubescent dokáže kombinovat myšlenky na hypotetické úrovni a dovede manipulovat s abstraktními jednotkami. Dospívající nemají ještě tolik zkušeností a na základě přílivu informací a subjektivního pochopení řádu světa dochází ke kritičnosti, kdy jsou přesvědčení, že lze vše jednoduše vyřešit. Pubescent uvažuje o různých aspektech světa, ve kterém žije. Chápe a respektuje řád a normy, které platí ve společnosti, ale vyžaduje, aby bylo vše řádně dodržováno. Odmítá kompromisy a výjimky. (Vágnerová, 2000).

3.3 Emoční vývoj

Chování v období pubescence je charakterizováno podrážděností, nedostatkem ovládnutí, které je podmíněno hormonálními změnami, dospívající je depresivní, z toho hned v povznášející náladě, snadno vybuchuje, reaguje výbušně, nepředvídatelně a nestále. (Langmeier, 2002). Je to takzvané období hormonální bouře. Nálady bývají labilní, nápadně často se mění, převládají záporné emoce, rozmrzelost, neklid, horečná aktivita. Příznačné jsou i poruchy soustředění, snadná unavitelnost, nepokoj, neklid. Spánek je méně klidný a vydatný. Objevuje se úzkost.

Pubescent reaguje podrážděně, emoce jsou povětšinou negativní. U citlivých jedinců se objevuje často problém se zhoršením školního prospěchu, které je způsobeno hormonální bouří. Ta má za následek občasné destruktivní výbuchy chování, výtržností a násilí, které ovšem nelze trpět. (Říčan, 2000).

3.4 Socializace

Důležitým obdobím pro pubescenta je ukončení povinné školní docházky a volba povolání. Volba povolání je důležitá pro další osobnostní vývoj, správná volba povolání bude pubescenta ovlivňovat a určovat další život jedince. V tuto dobu je důležitá komunikace mezi rodiči a dítětem, je velmi nebezpečné rozhodovat za dítě. V této době prochází velkou proměnou i sociální role, kdy jeho role dítěte se přeměňuje v

roli dospělého. Odmítá podřízenost, odmítá také autoritu rodičů a učitelů. Je velmi kritický. Vede nekonečné polemiky a diskuse s dospělými. Pubescent je k dospělým netolerantní. V době dospívání je podstatná i role a význam vrstevnické skupiny. Ve třídě se vytváří oblība a neoblība spolužáků. Na základě pozice ve třídě jsou voleni do třídního parlamentu, který zajišťuje komunikaci mezi dospělými. Pubescent zjišťuje, porovnává své pozice v rodině a srovnává s ostatními. Pro svou roli ve skupině, která je pro něho velice důležitá, je schopen udělat cokoli, aby si ji udržel. Dochází ke střetům rodiče versus kamarádi. Situace se po nějakém čase opět uklidní. Komunikace v pubescenci je typická – neporozumění, zvýšené napětí, konflikty. Dospívající chce být vnímán jako dospělý, dospělý to nechce akceptovat. Často končí rozhovory hádkou, nepochopením obou stran. Při dorozumívání se svými vrstevníky si vytváří svůj komunikační styl, který má své náležitosti – slova, posunky, obraty, oslovení, zkratky. Často jsou používána hrubá slova, slang, jsou hluční. Důležitou komunikační pomůckou je i telefon a telefonické hovory. Další neméně důležitou oblībou je komunikace s počítačem. Počítač je „kamarád“, který dělá, co chce jeho majitel, neodmlouvá, poslouchá, nedomlouvá, nepomlouvá, nekritizuje. Právě ke komunikaci s počítačem se stále více pubescentů uchyluje, bohužel se takoví jedinci stávají stále nejistějšími a jejich sociální komunikaci a dovednosti to neposiluje, spíše naopak.

Vrstevnická skupina je po rodině nejdůležitější socializační činitel. Charakterizuje ji blízkost věková a názorová. Má na své členy nesmírný vliv. Vznikají spontánně a jsou neformálního charakteru. Mohou se dělit podle pohlaví, věku, velikosti, sociálního statutu, struktury apod. Dále je lze dělit podle cílů, které si vytváří. Jsou skupiny jednoznačně pozitivní (např. sportovní), a skupiny negativní (např. drogová komunita) jejichž cíle jsou asociální. Společná činnost podporuje soudržnost a pocit, že někam patřím. Uspokojuje potřebu dospívajícího „někam patřit“ a současně se lišit od dospělých. Vrstevníci jsou skupinou kamarádů, kteří mohou vyznávat odlišné hodnoty a mohou jednat podle odlišných norem, než jaké si dítě osvojilo v rodině. Dítě se pak těžko rozhoduje, zda si zachovat hodnoty vštípené rodiči a postavit se vrstevnické skupině nebo naopak a dostat se do konfliktu v rodině. Vrstevnické skupiny představují přirozenou formu života dětí a mládeže. Jsou trvalou součástí života mladých lidí. Vrstevnické skupiny nás provázejí celý život, ale v období

dospívání jsou pro jedince důležitým místem v životě. „*Skupinová identita je pro pubescenta velmi významnou hodnotou, protože posiluje jeho pocit jistoty a bezpečí v době, kdy se emancipuje z vazby na rodinu (jako dosavadní hlavní emoční zázemí)*“ (Vágnerová 1997, s. 54).

II Výzkumná část

4 Výzkum

4.1 Cíl, metody, hypotézy

Cílem práce bylo zjistit, jak tráví volný čas děti a mládež ve věku 11 – 16 let ve městě Písek. Jaké jsou typické volnočasové aktivity vybrané skupiny, zda jim společnost nabízí dostatečné možnosti ve využití volného času. Dále zjistit zda a jaké aktivity jsou pro ně v tomto regionu nedostupné a kterým činnostem se nemohou věnovat z finančních důvodů. A porovnat stejnou věkovou kategorii, ale v odlišném prostředí (základní škola a víceleté gymnázium).

Pro výzkum jsem si vybrala děti a mládež ve věku 11 – 16 let. Toto věkové období je velmi zásadní, dochází k důležitým změnám v životě jedince. Pomalu se stává z dítěte dospělým, postupně opouští hodnoty a normy stanovené rodinou, velký vliv zde, jak jsem již psala, hraje vrstevnická skupina. Mění se životní názory, postoje a společenská pozice. V tomto citlivém období se jedinec snaží o nalezení své identity, ukotvuje své zájmy potřeba a požadavky. Rozhoduje se o svém budoucím povolání. A právě k tomu může dopomoci výběr aktivit, kterým se ve volném čase věnuje. Naplnění volného času aktivitami, které pomáhají rozvinout individuální dovednosti a schopnosti mladého člověka je důležitá oblast, která působí na vývoj.

Metody empirického zkoumání

- pozorování
- dotazníková metoda
- rozhovor (interview)
- obsahová analýza pedagogických dokumentů
- kasuistika
- pedagogický experiment

Ve své práci jsem použila **metodu dotazníkovou**, která se zakládá na shromažďování dat respondentů. Patří mezi nejfrekventovanější metody pedagogických výzkumů. Důležité je vysvětlit respondentům smysl šetření a k čemu budou výsledky

použity. Použila jsem předvýzkum, ve kterém jsem si ujasnila, zda jsou otázky srozumitelné, jednoznačné a smysluplné. Dotazník jsem nechala vyplnit sedmi žákům různého věku. Po vyplnění jsem s každým žákem několik minut hovořila o otázkách, zda se jim zdály srozumitelné. Na základě tohoto předvýzkumu jsem v dotazníku provedla úpravy.

Dotazník obsahuje celkem 12 otázek. Zvolila jsem formu uzavřených a polouzavřených otázek. Výhodou uzavřených otázek je jednoduchý výběr odpovědi, pomáhají nasměrovat respondenta na to, co nás zajímá a snadno se zpracovávají. Polouzavřené otázky jsou jakýmsi kompromisem mezi otázkami uzavřenými a otevřenými. Tyto otázky mají nabídnuté odpovědi spolu s možností odpovědět také jinak, pro případ, že by se respondentova odpověď do žádné kategorie nehodila. Kde byla možnost, že by si respondenti z nabízené škály nevybrali, jsem nabídla možnost vlastních odpovědí. U otázek, kde jsem žádala vysvětlení, jsem použila otázky polouzavřené. Tyto dva druhy otázek mi umožnily získat dostatek informací k vyhodnocení a statistickému zpracování.

4.2 Charakteristika zkoumaného souboru

Výběrový soubor tvořilo 137 respondentů (z toho 69 chlapců a 68 dívek) ze tří tříd základní školy J. K. Tyla a tří tříd na Gymnáziu. Na ZŠ bylo zkoumáno 60 respondentů, z toho 24 dívek a 36 chlapců. Na Gymnáziu bylo zkoumáno 77 respondentů, které tvořilo 44 dívek a 33 chlapců. Věkový průměr všech těchto respondentů činil 13,5 let. Dotazníky jsem do škol doručila osobně. Učitelé je rozdali žákům a dohlédli na vyplnění a návratnost dotazníků. Návratnost dotazníků byla 100%. Chybně vyplněné dotazníky jsem z výzkumu vyřadila. Z celého počtu byly znehodnocené pouze 2.

Celkem bylo zodpovězeno 137 dotazníků, v následujícím rozložení:

Gymnázium Písek 77 dotazníků.

ZŠ J. K. Tyla 60 dotazníků.

Tabulka č. 1

Věkové rozložení skupiny			
věk	chlapci	dívky	celkem
11 let	1	1	2
12 let	16	10	26
13 let	20	24	44
14 let	22	21	43
15 let	8	12	20
16let	2	0	2

Tabulka č. 2

Pohlaví respondentů			
třída	chlapci	dívky	počet ve třídě
2. O.	15	14	29
3. O.	7	18	25
4. O.	11	12	23
7. A.	13	9	22
8. A.	13	6	19
9. B.	10	9	19
celkem	69	68	137

Rozložení zkoumaného vzorku: 51 % chlapců, 49 % dívek.

Tabulka č. 3

Místo bydliště respondentů			
třída	město	vesnice	počet ve třídě
2. O.	24	5	29
3. O.	20	5	25
4. O.	19	4	23
7. A.	18	4	22
8. A.	15	4	19
9. B.	17	2	19
celkem	113	24	137

82 % respondentů žije ve městě, 18 % respondentů žije na vesnici.

Charakteristika škol, kde proběhl sběr dat

▪ **Základní škola J. K. Tyla Písek, Tylova 2391**

Příspěvková organizace zřizovaná městem Písek. V hlavní činnosti poskytuje škola předškolní a základní vzdělání – zabezpečuje rozumovou výchovu ve smyslu vědeckého poznání a v souladu se zásadami vlastenectví, humanity a demokracie a poskytuje mravní, estetickou, pracovní, zdravotní, tělesnou a environmentální výchovu, umožňuje žákům též náboženskou výchovu. Ve školním roce 2010/2011 školu navštěvovalo 636 žáků ve 27 třídách. Na druhém stupni, kde byl prováděn výzkum, studuje 276 žáků ve 12 třídách. Výzkum byl prováděn ve třídách 7. A., 8. A, a 9. B.

▪ **Gymnázium, Písek, Komenského 89**

Škola s dlouhou historií založená roku 1778. V současné době vzdělává škola žáky ve třech typech studia.

- *Čtyřleté gymnázium* má po dvou třídách v každém ročníku a poskytuje klasické všeobecné vzdělání, zaměřené především na přípravu pro studium na vysokých školách.
- *Šestileté dvojjazyčné gymnázium* bylo zřízeno ve spolupráci MŠMT ČR a Francouzského společenství Belgie. Výuka hlavních vyučovacích předmětů probíhá ve francouzském jazyce. Na škole působí belgičtí pedagogové. Studium je šestileté, v každém ročníku je jedna třída.
- *Osmileté gymnázium* je určeno pro talentované žáky z pátých ročníků základních škol. Zaměření studia je podobné jako u čtyřletého gymnázia, v každém ročníku je jedna třída.

Škola má 23 tříd s celkovým počtem cca 650 žáků.

Průměrná naplněnost tříd je cca 29 žáků. Osmileté gymnázium má čtyři ročníky po jedné třídě v nižším stupni a čtyři ročníky po jedné třídě ve vyšším stupni. Vzdělávání je ukončeno maturitní zkouškou. Žáci píseckého gymnázia jsou vybíráni na základě přijímacího řízení z nejlepších žáků základních škol převážně z Písku a okolních obcí, částečně i ze sousedních okresů. Škola umožňuje integraci žáků s tělesným handicapem. Výzkum byl prováděn v sekundě, tercii a kvartě na víceletém Gymnáziu. Na začátku práce jsem si stanovila cíle, metodu a místa, kde bude výzkum prováděn. Kontaktovala

jsem ředitele uvedených škol a s pedagogy jsme stanovili podmínky, za kterých výzkum proběhl.

Na začátku práce jsem si stanovila cíle, ke kterým se vztahují i hypotézy. Hypotézy jsem zformulovala a hledala na ně odpovědi v dotazníkovém šetření.

Hypotézy

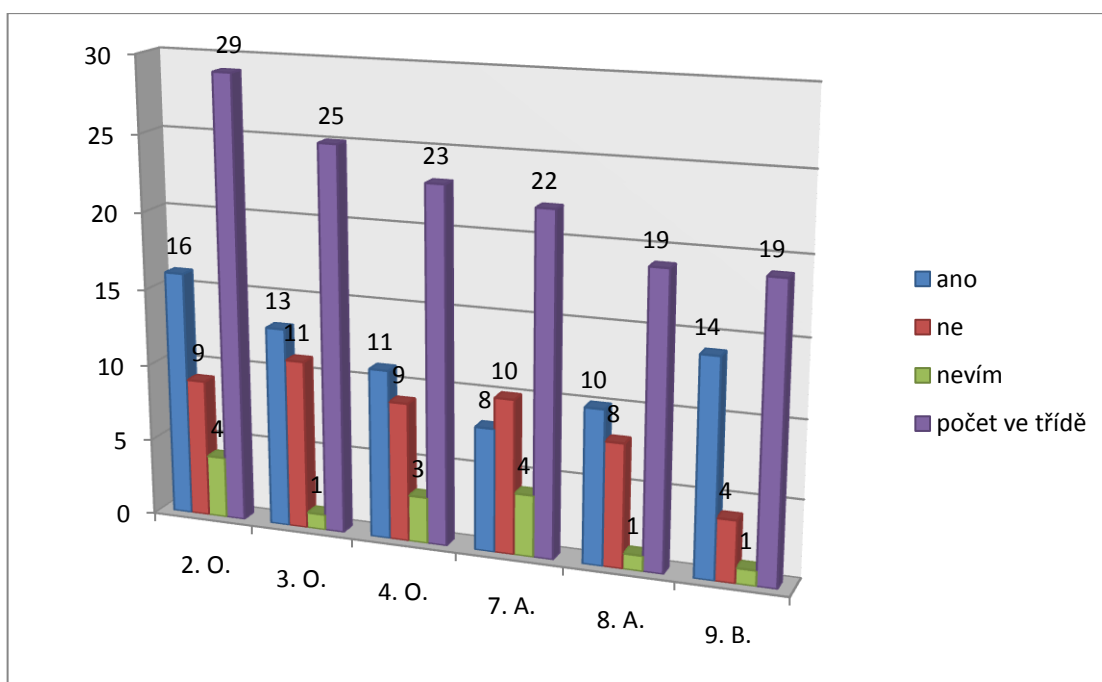
H₁ Žáci mají větší nároky na volnočasové aktivity, než jim nabízí jejich lokalita a finanční možnosti rodičů

H₂ Žáci víceletého gymnázia tráví volný čas více aktivně než stejně staří žáci na základní škole

4.3 Vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku

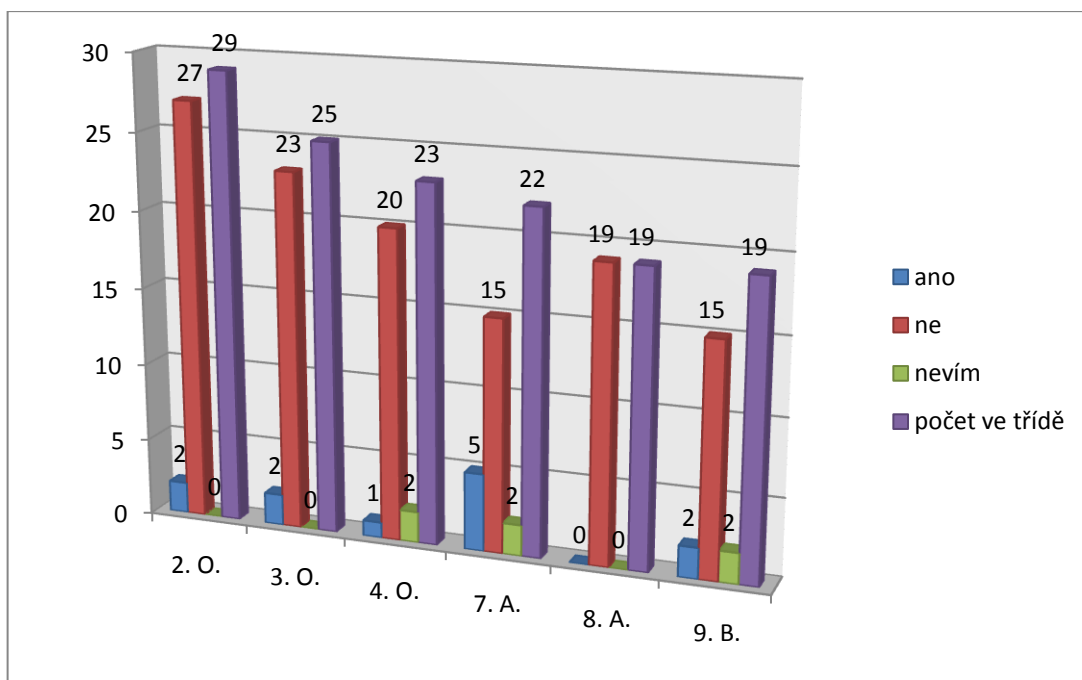
Následující strany přinášejí vyhodnocení dotazníku v jednotlivých položkách. Každá otázka je samostatně vyhodnocena grafem a výsledky výzkumu popsány.

Graf k otázce č. 1. Myslíš, že máš dostatek volného času?

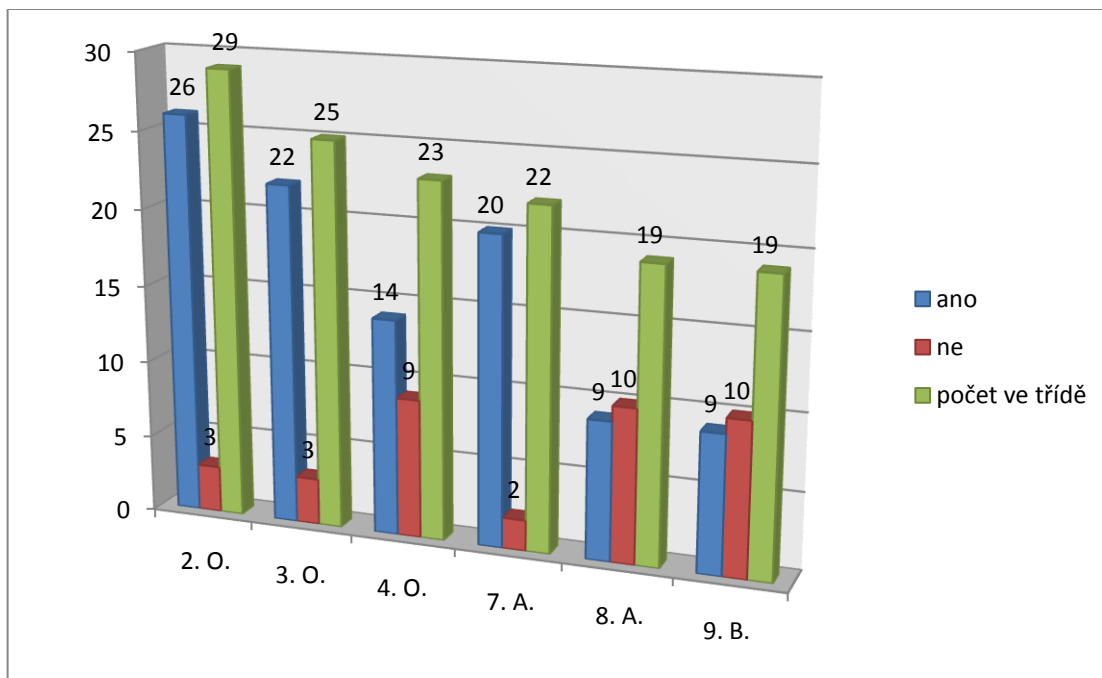
45% žáků, z toho více dívek, si myslí, že má volného času dostatek. 45% má opačný názor a 10% neví. Překvapivé byly výsledky ve 3. O., kde si 11 žáků z 25 myslí, že nemá dostatek volného času. Žáci uvádějí, že mnoho volného času stráví přípravou do školy. V 7. A. 8 žáků odpovědělo, že má dostatek volného času a 10 žáků, že nemá dostatek volného času. Takovéto výsledky bych spíše očekávala v 8. a 9. třídě, jelikož žáci ukončují základní školu a připravují se na přijímací zkoušky na střední školu či střední odborné učiliště. Žáci, kteří odpovídali, že nemají dostatek volného času to většinou odůvodňovali tím, že mají mnoho povinností do školy i doma.

Graf k otázce č. 2 Nudíš se ve volném čase?

U této otázky se ukázalo, že žáci jsou schopni svůj volný čas naplnit. 87% označilo odpověď NE. Poměr chlapců a dívek byl u této odpovědi téměř stejný (46% chlapci, 54% dívky). Jakým způsobem svůj volný čas plní se v této otázce nedozvíme, na to nám poukáží jiné otázky.

Graf k otázce č. 4 Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek?

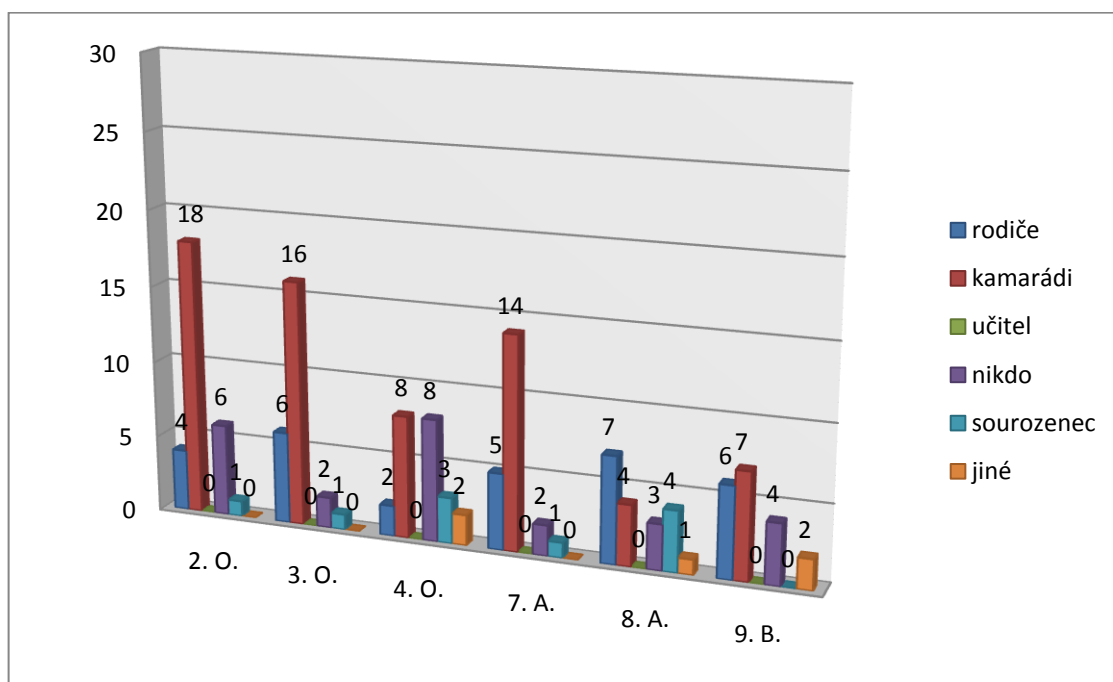

Zde volila většina respondentů kladnou odpověď. Nejvíce kladných odpovědí na otázku, zda děti navštěvují zájmové aktivity, vykazují 2. O. a 7. A. Naopak méně navštěvujících je v tercií a v 8. a 9. třídě. Pokud byla označena odpověď Ne, byl respondent požádán o to, aby napsal důvod. Ti, kteří žádný kroužek nenavštěvují, většinou jako důvod uvádějí, že je, nic z nabízených možností nezaujalo dále nedostatek času či že raději chodí ven s kamarády. Někteří uvedli, že ještě hledají činnost, která by je bavila. Proto svůj volný čas tráví většinou venku s kamarády. Žáci žijící na vesnici uváděli, že žádný kroužek nenavštěvují, jelikož v místě jejich bydliště žádné nejsou. Dojíždět za volnočasovou aktivitou vesměs nechtějí, stačí jim dojíždění do školy a ani jim na to, díky dojíždění nezbyvá mnoho času. Graf ukazuje, že čím starší žáci jsou, tím méně často navštěvují nějaký kroužek. Organizované činnosti mají zřejmě dostatek ve škole, volný čas chtějí trávit dle svého a neorganizovaně.

Kroužky, které žáci navštěvují

- Tancování
- Výtvarný kroužek
- Gymnastika
- Házená
- Hudební škola
- Taneční skupina
- Zpívání
- Orchester
- Sbor
- Skaut
- Tenis
- Atletika
- Kytara
- Volejbal
- Fotbal
- Modeláři
- Air soft
- Orientální tance
- Florbal
- Klarinet
- Fotoklub
- Bicí
- Stolní tenis
- Alkampf-jitsu
- Sběratelská karetní hra
Magic
- Mažoretky
- Aerobik
- Plavání
- ZOO kroužek
- Foto kroužek
- Hasiči
- Flétna
- Šerm
- Basket
- Judo
- Jiu-jitsu
- Zdravotnický kroužek
- Příčná flétna

Graf k otázce č. 5. Kdo je pro Tebe inspirací k trávení volného času?

Touto otázkou jsem se snažila zjistit, kdo má největší vliv při výběru volnočasových aktivit této skupiny. Zda jsou to rodiče, kamarádi či někdo jiný nebo žáci samotní. Šetření ukázalo, že největší vliv pro výběr volnočasových aktivit vybrané skupiny mají kamarádi (49%). Na druhém místě jsou rodiče (18%). 18% respondentů uvedlo, že se inspirují sami sebou, tedy tím, co je zajímá. 7% označilo jako vzor sourozence. 4% chlapců označila možnost JINÉ, většina z nich uvedla filmové hrdiny.

Otázka č. 6: Jaký druh vyžití ve volném čase preferuješ?

K této otázce, jelikož byla velmi obsáhlá, bylo nutné vytvořit několik tabulek graf. Tabulka č. 4 obsahuje počet žáků, kteří sportují, tabulka č. 5 obsahuje druhy sportů, kterým se žáci věnují. V tabulce č. 6 je přehled volnočasových aktivit vybrané skupiny. Tabulky č. 6 a č. 7 zobrazují počet žáků hrajících na hudební nástroj a o jaký hudební nástroj se jedná. Poslední tabulka (tabulka č. 9) související s otázkou č. 6 je věnována četbě.

Tabulka č. 4

Počet žáků, kteří sportují			
	chlapci	dívky	počet ve třídě
2. O.	9	10	29
3. O.	6	12	25
4. O.	8	9	23
7. A.	8	6	22
8. A.	8	2	19
9. B.	8	7	19
celkem	47	46	137

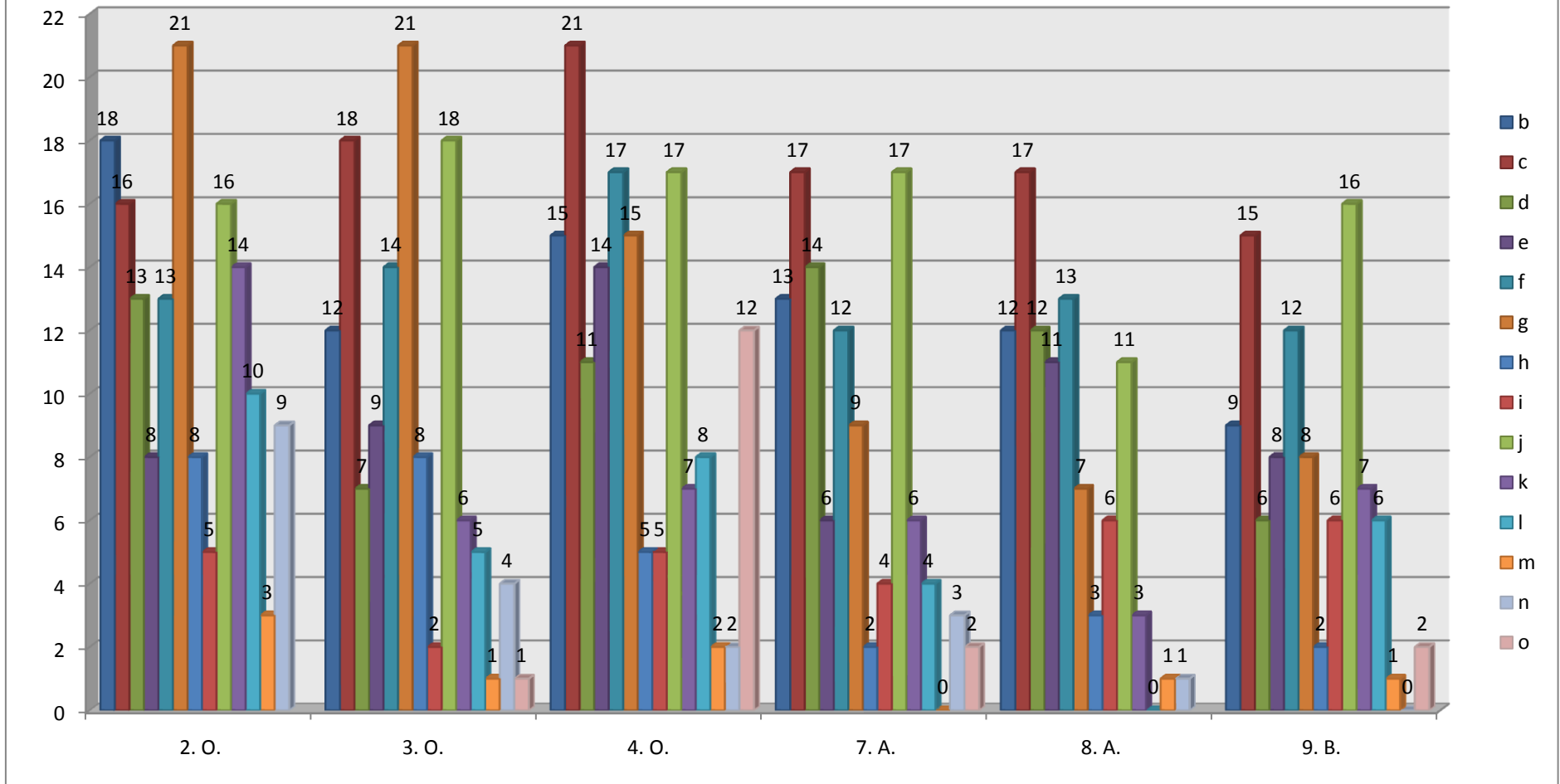
Ze zkoumané skupiny (137žáků) sportuje 68% žáků. Z toho je 51% chlapců a 49% dívek. Někteří žáci se intenzivně věnují pouze jednomu sportu, a to většinou, když vybraný sport provozují na závodní úrovni. Další žáci se věnují více druhům sportu, ale většinou pouze v rekreační rovině.

Tabulka č. 5

sport	chlapci	dívky	sport	chlapci	dívky
aerobik		9	in line brusle	1	6
air soft	1		jiu-jitsu	1	2
alkampf-jitsu	3		jóga		1
atletika	6	5	judo	2	
balet		1	koně		8
basketbal	7		lyžování	5	6
bedminton		1	mažoretky		1
bowling	1		motokros	1	
capoiera		1	nohejbal	2	
cyklistika	8	7	plavání	5	7
floorbal	2	1	posilování		1
fotbal	24	1	skateboard	2	
frisbee	1		snowboarding	2	
gymnastika		1	stolní tenis	2	1
házená		6	střelba z luku	1	
hokej	3		tanec		4
horolezectví		1	tenis	5	6
hudební škola			volejbal	4	5
			zumba		1

Graf k otázce č. 6

Ostatní činnosti

Vyhodnocení otázky č. 6

Sportu jsou věnovány speciální tabulky (tabulka č. 4 a č. 5). Sledování televize označilo méně žáků, než jsem očekávala (57%). Body *c*, *d*, *e*, *f*, které zaměřené na počítač označil každý žák. Nejvíce procent, 76%, označilo internet, na druhém místě, 59%, je chatování s přáteli, 46% žáků hraje PC hry a 41% surfuje na PC. Čtení se věnuje tabulka č. 9. Položku *h*, ruční práce, označilo 20% žáků. Mnoho z nich sem překvapivě řadilo domácí práce (mytí nádobí, štípání dřeva, luxování, vaření, brigády, žehlení, utírání nádobí, pomáhání rodičům, vynášení odpadků, nakupování, úklid svého pokoje, vrtání, opravování, práce na zahradě, vytírání). Dnešní mládež již nemá představu o tom, co to jsou ruční práce, mezi které jsou obecně řazené vyšívání, pletení, háčkování, možná bychom mohli dnes přidat i korálkování a drátkování. Ti, kteří tuto možnost chápali správně, odpovídali: korálky, keramika, malování, výroba náušnic, pletení náramků, pletení, háčkování, vyšívání, slepování papírových modelů. Když jsem prováděla předvýzkum, ukázalo se, že tanec musí být napsán samostatně. Žáci jej nepovažují za sport, psali jej do možnosti jiné. Proto bod *i* je tanec. 20% žáků z vybrané skupiny tancuje. Byla – li označena položka tanec, byl žák požádán, aby napsal, o jaký druh se jedná. Druhy tanců, kterým se žáci věnují: společenský tanec, zumba, disko, latinsko - americký, hip hop, orientální, břišní, RNB, street dance a break dance. Setkávání s kamarády (bod *j*) označilo 69% respondentů. Z odpovědí dětí, které označily jako čas strávený s kamarády venku však nevyplývá, co vlastně v tuto dobu dělají. Předpokládá se, že na gymnáziu by měly být chytré děti, které již vědí, co chtějí po studiu na gymnáziu dělat a že by např. užívání návykových látek, kouření a pití alkoholu moc nepřispělo k jejich studijním výsledkům. Je tomu tak ale i na základní škole? Kde máme jistotu, že děti v čase stráveném s kamarády neprovádějí něco nekalého (krádeže, drogy, sprejování, prostituce apod.), že se pod jejich odpověďmi neskrývají nějaké životu nebezpečné situace a pod. Záleží na tom, jak děti otázku chápou a jak podle pravdy odpovídaly. Velký rozdíl je i mezi dětmi z města a z vesnic. Na vesnicích se více dovoluje dětem trávit čas společně po večerech, v různých klubovnách, kde se pije alkohol a kouří, snad nic horšího? I to je dnes pro děti trávení volného času.

Jistě má vliv na vyžití ve společném volném čase i počasí. (zima – brusle a hokej na rybníku, řece, v létě – koupání u téhož). Děti na vesnici také více pomáhají s chovem různého zvířectva, někoho to baví více a někoho méně. I toto je kvalitně strávený a kontrolovatelný volný čas. Ve městě je asi více ohlídána možnost pití alkoholu na veřejnosti, ale o to více se to dělá skrytě. V neposlední řadě bych se zmínila i o šikaně, která jistě hraje svou roli v partách dětí. Jistě tráví děti svůj volný čas s přáteli i jinak v závislosti na věku – jízda na motorce, čas tráví i soukromě s členem opačného pohlaví – rande, což je také volný čas. Také děvčata mají jiné nároky na plnění volného času – kadeřnice, manikérka, masáže, apod. Někdo považuje i brigády a roznášení letáků jako trávení volného času – což je rozhodně smysluplné. Každopádně si myslím, že trávení volného času tzv. : »pod kontrolou« je v dnešní době všemožných nástrah společnosti lepší než jen tak být venku s kamarády. Bod *k* (turistika, pobyt v přírodě) označilo 31%. Z celkového počtu 137 žáků jej označilo 43 žáků, největší počet, 14 žáků, z 2. O. I dalšímu bodu *l* (kultura) se věnuje nejvíce žáků z 2. O. Celkem jej označilo 24% žáků. Vzdělávací kurzy (bod *m*) označilo 6% žáků. Sběratelství (bod *n*) označilo 14% respondentů, opět jich nejvíce bylo z 2. O (9 žáků z 19, kteří tento bod označili). I zde, v případě označení tohoto bodu, byli žáci požádáni, aby napsali, co sbírají. Žáci z 2. O. sbírají: modely aut, účtenky, jízdenky, známky, modely lokomotiv, kameny, samolepky, letenky a plyšáky. Žáci z 3. O. sbírají karty ke hře Magic a známky. Ve 4. O. sbírají pohlednice a brýle. V 7. A. samolepky, modely zbraní a časopisy o koních. V 8. A. je pouze jedna sběratelka, která sbírá přívěsky na klíče. Žáci deváté třídy nesbírají nic. Do možnosti *o* (jiné) žáci psali: poslech hudby, skládání puzzle, kutilství, kreslení, hasiče, fotografování a skauta.

Zvláštní část věnují hudebním nástrojům. Byla jsem velmi překvapena, kolik dětí hraje na nějaký hudební nástroj (25% respondentů), někteří žáci hrají i na dva nástroje. Nejvíce žáků (12) hraje na klavír, 11 žáků hraje na kytaru, na klávesy 5 žáků, na zobcovou flétnu 5 žáků, na bicí 2 žáci, na housle 2 žáci, na klarinet 2 žáci, na violu 1 žák a na příčnou flétnu 1 žák. V sekundě hraje jedna dívka na klavír, kytaru a zobcovou flétnu. V tercii hraje jedna dívka na klavír a příčnou flétnu. V kvartě hraje jeden chlapec na bicí a kytaru. A v sedmé třídě hrají dvě dívky na dva hudební nástroje, jedna na flétnu a klavír, druhá na klavír a kytaru.

Tabulka č. 6

Hra na hudební nástroj			
třída	chlapci	dívky	počet ve třídě
2. O.	4	8	29
3. O.	0	6	25
4. O.	4	3	23
7. A.	2	2	22
8. A.	1	0	19
9. B.	3	1	19
celkem	14	20	137

Tabulka č. 7

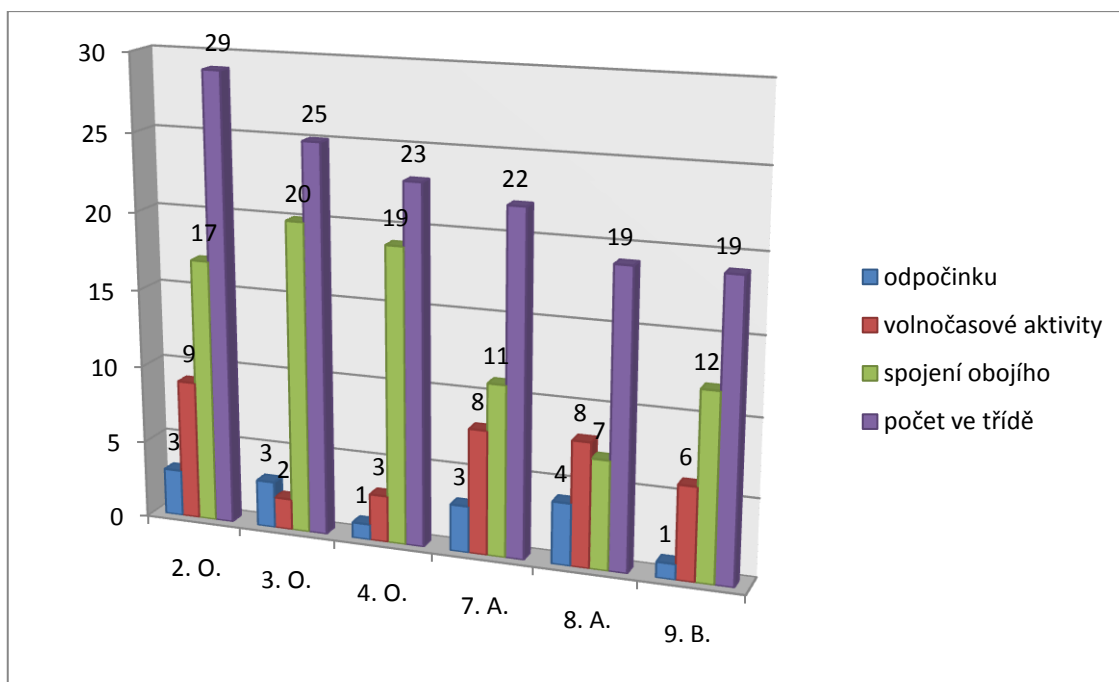
Rozdělení dle hudebního nástroje									
třída	klavír	kytara	klávesy	příčná flétna	zobcová flétna	housle	klarinet	viola	bicí
2. O.	5	4	2	0	2	1	1	1	0
3. O.	3	2	0	0	1	1	0	0	0
4. O.	2	1	2	0	1	0	1	0	1
7. A.	1	3	0	0	1	0	0	0	1
8. A.	1	0	0	0	0	0	0	0	0
9. B.	0	1	1	1	0	0	0	0	0
celkem	12	11	5	1	5	2	2	1	2

Tabulka č. 8

Četba				
třída	chlapci	dívky	čtenáři	počet ve třídě
2. O.	9	12	21	29
3. O.	5	16	21	25
4. O.	4	10	14	23
7. A.	4	6	10	22
8. A.	5	2	7	19
9. B.	2	6	8	19
celkem	29	52	81	137

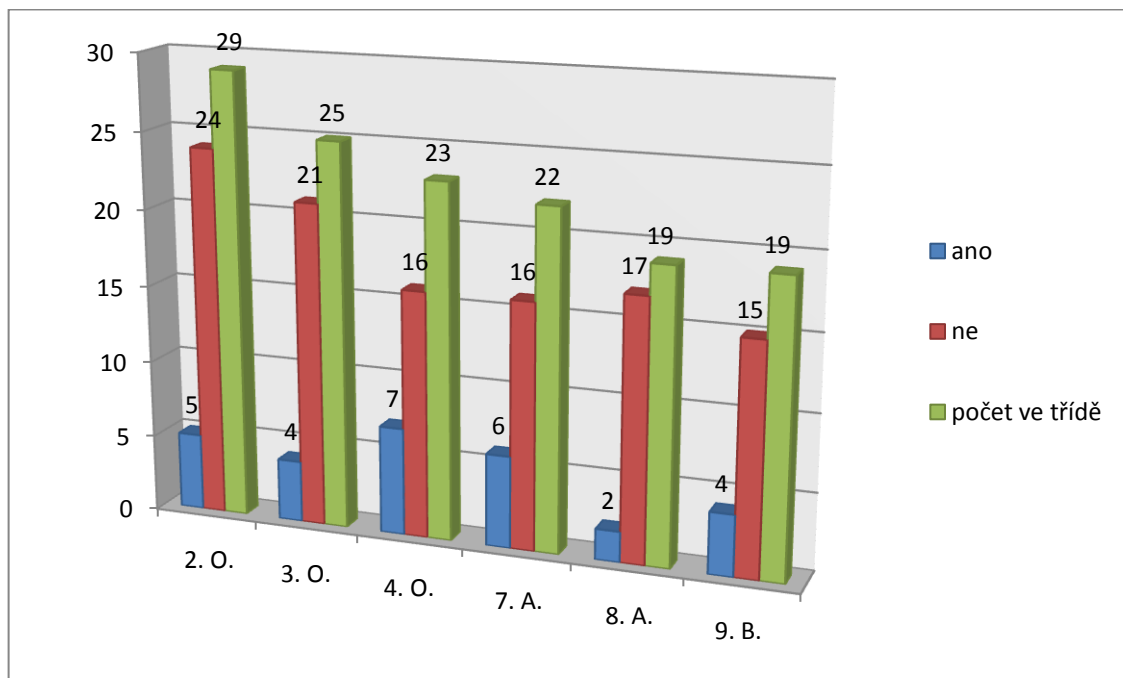
V dnešní době, kdy se čím dál častěji poukazuje na to, že děti a mládež stále méně čte, byla tato otázka velkým překvapením. Výzkum potvrdil moje očekávání, že četbě se více věnují dívky. Z celkového počtu 81 čtenářů je 52 dívek a 29 chlapců. Další můj předpoklad, že více čtenářů bude z víceletého gymnázia, se také potvrdil. Ze 137 dotazovaných žáků čte 81, z toho je 56 žáků z gymnázia a 25 ze základní školy. Ze 137 respondentů většina (59%) čte.

Graf k otázce č. 7 Svůj volný čas využíváš především k?

Výsledky této otázky mě překvapily. To, že si žáci již v tomto věku uvědomují, že volný čas není jen na „povalování“ je zajímavé. Většina respondentů (63%) využívá volný čas ke spojení odpočinku a volnočasových aktivit. 26% žáků tráví své volno aktivně a 11% odpočívá. Je dobré, že děti tuto situaci berou za správnou, protože to pomáhá jejich náležitému vývoji. Aktivní odpočinek je nejlepším řešením v dnešní uspěchané době a je třeba si na něj najít čas ve svém životě, pokud možno pravidelně.

Graf k otázce č. 8 Je některá volnočasová aktivita, které se nemůžeš věnovat, protože není dostupná ve Tvém okolí?

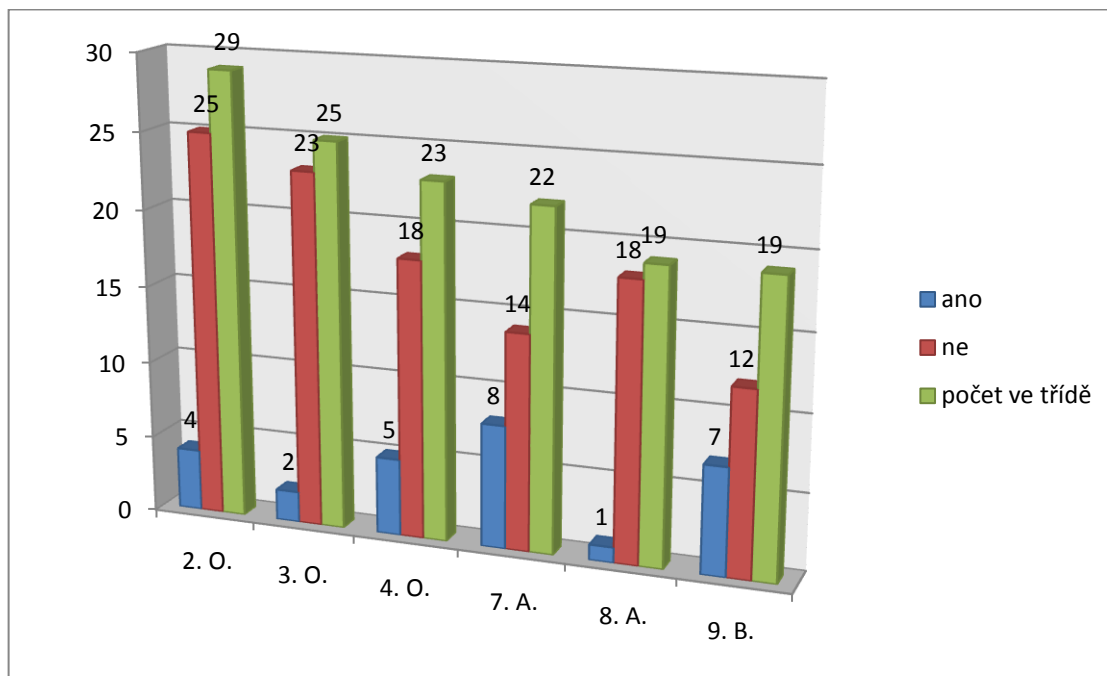
79%, tedy většina respondentů, odpovědělo na tuto otázku záporně. 21% žáků označilo, že jim nějaká volnočasová aktivita chybí, z toho byla většina chlapců. U této otázky jsem byla překvapena neinformovaností žáků. Některé aktivity, které zde uvedli, jsou v okolí běžně dostupné (basketbal, golf, hokej, jízda na koni, tenis). Golf a jízda na koni je nejen finančně náročnější, ale jedná se u dětí dost často o dojíždění, nejlépe o jízdu autem v doprovodu dospělé osoby, což už také není jen volný čas daného dítěte, ale současně i dospělého. Žáci zřejmě nemají dostatek informací, nebo po dané činnosti touží, ale nesnaží se více, jelikož si myslí, že je to zbytečné. Někteří také tuto otázku pochopili tak, že jim daná aktivita chybí, i když ve městě Písek je dostupná, ale je finančně náročná.

Tabulka č. 9

Nedostupné aktivity									
aktivita	agility se psem	americký fotbal	badminton	balet	baseball	basketbal	capoiera	golf	hokej
počet žáků	1	3	2	1	1	2	3	3	3
aktivita	hudební škola	jachting	jízda na koni	krasobruslení	lyžování	paintball	rugby	snowboarding	tenis
počet žáků	1	2	2	2	4	3	2	5	2

Mezi v Písku nedostupné aktivity bych řadila baseball, golf, jachting, krasobruslení, paintball, rugby a snowboarding. Některé aktivity jsou dostupné pouze v doprovodu dospělého a k tomu spojené dojíždění autem, na jiné nejsme v Písku zařízení díky podmínkám (vhodné vodní plochy, sníh) a v neposlední řadě zde nejsou vhodná sportoviště pro daný sport či aktivitu. Jiné, jak jsem již psala dříve, dostupné jsou, jen děti o tom nemají přehled.

Graf k otázce č. 9 Je některá volnočasová aktivita, které se nemůžeš věnovat, jelikož je finančně náročná?

31% uvádí, že ano, z toho je 42% chlapců a 58% dívek. 69% respondentů nemusí brát zřetel na finanční náročnost vybrané aktivity.

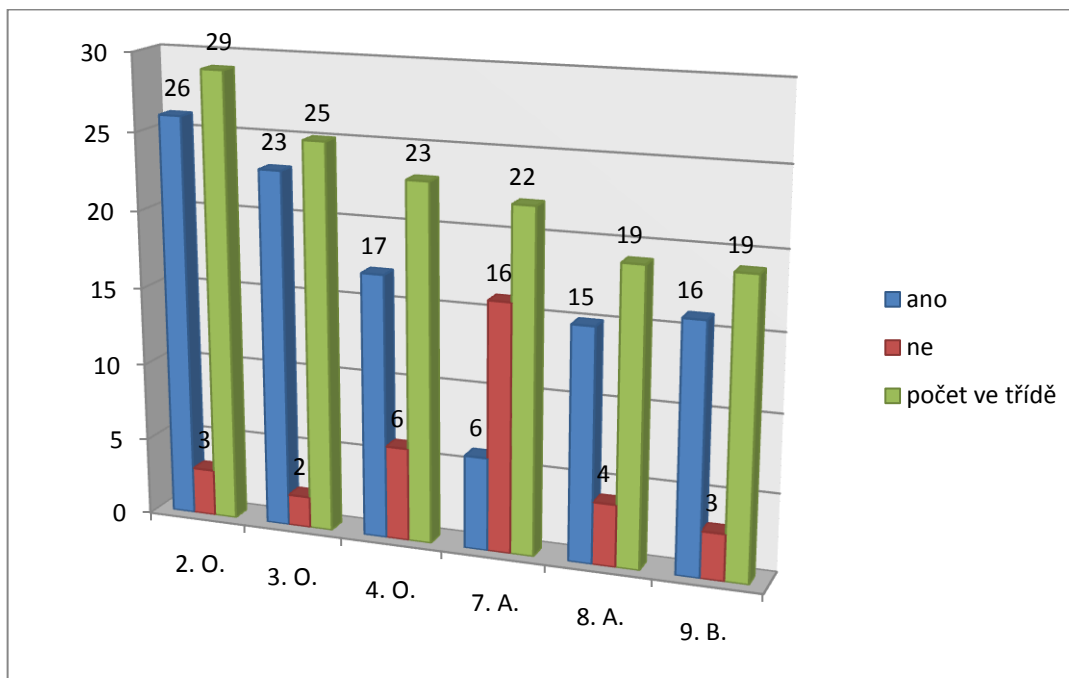
Činnosti, které žáci uvádějí jako finančně náročné

- Jízda na koni
- Krasobruslení
- Hra na harfu
- Odpalování kosmických lodí
- Testování prototypů Ferrari
- Air soft
- Americký fotbal
- Capoiera
- Hokej
- Jachting
- Motokros
- Paintball
- Rugby
- Surfování
- Sólový zpěv
- Zumba
- Taneční kroužek
- Turnaje v programování pro MAC OS
- Závodění v autech (po dálnici)

- Turnaje v PC hrách
- Hudební škola
- Tenis

Některé aktivity, které zde žáci uvádějí, mi přijdou jako výsměch otázce. Každopádně jiné jsou opravdu finančně náročné. V dnešní době, bohužel, finance ovlivňují téměř vše, volný čas také. Aktivity, kdy stojí školné měsíčně víc jak 500Kč, bych považovala za finančně náročné. A pokud je v rodině více dětí, kterým chtějí rodiče poskytnout stejné podmínky, pak jsou to sice výdaje vhodně využité, ale finančně je to pro rodinu náročnější. Žáci si již v tomto věku uvědomují, že velkou roli hraje i to, zda je vybraná aktivita v místě bydliště, zda tam mohou docházet sami, nebo je musí dovážet na kroužek rodiče, což se také promítá do finanční náročnosti. Je – li nutné na kroužek dojíždět autem v doprovodu dospělé osoby, je tím ovlivňován i volný čas dospělého, který dítě na kroužek doprovází.

Graf k otázce č. 10 Myslíš si, že je ve Tvém místě bydliště dostatečná nabídka volnočasových aktivit?

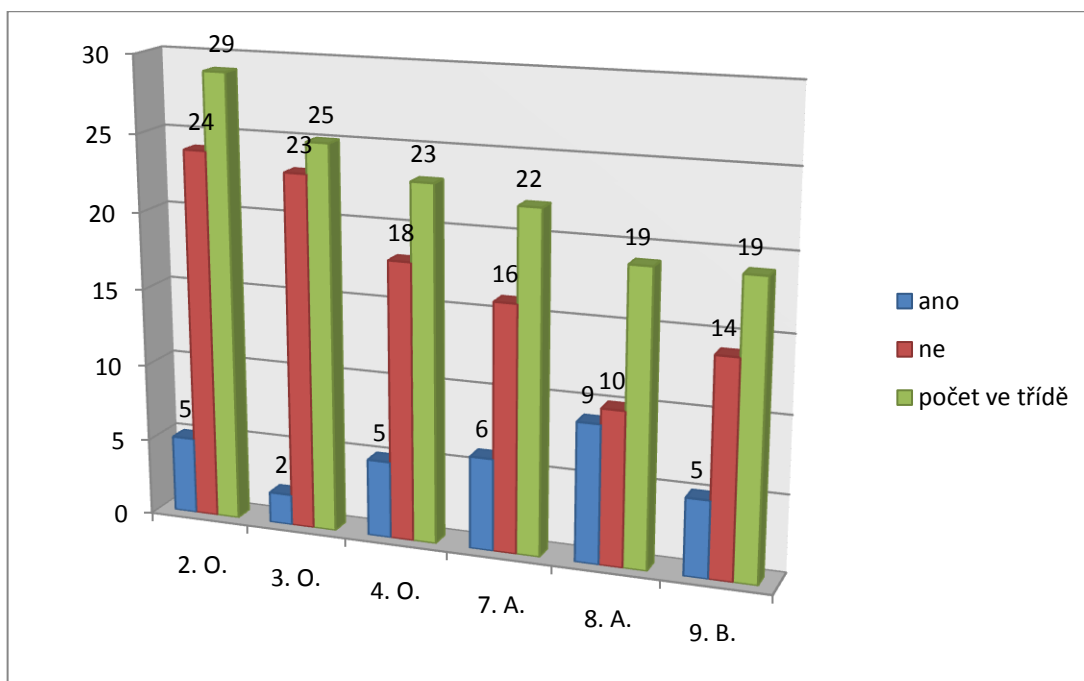

Většina žáků, a to 75%, si myslí, že nabídka je dostatečná. Opačný výsledek byl pouze v 7. A. Zde je s nabídkou spokojeno pouze 6 žáků z počtu 23. Výsledky u této otázky mě překvapily. Žákům chybí aquapark, chápu, že polorozpadlý plavecký stadion nestačí, postrádají 3D kino a možnost cheereadingu, což je sportovní odvětví, které původně vzniklo jako způsob skupinového povzbuzování se složitou choreografií. Jedná se o většinově ženský sport (česky se *cheerleaders* označují jako roztleskávačky). Sama jsem aktivní sportovec a myslím si, že v Písku je dostatečný počet míst, kde lze sportovat. Děti to vidí jinak. Chtěly by více sportovních center, tanečních klubů, tenisových kurtů, volejbalových a fotbalových hřišť.

Dále žákům chybí

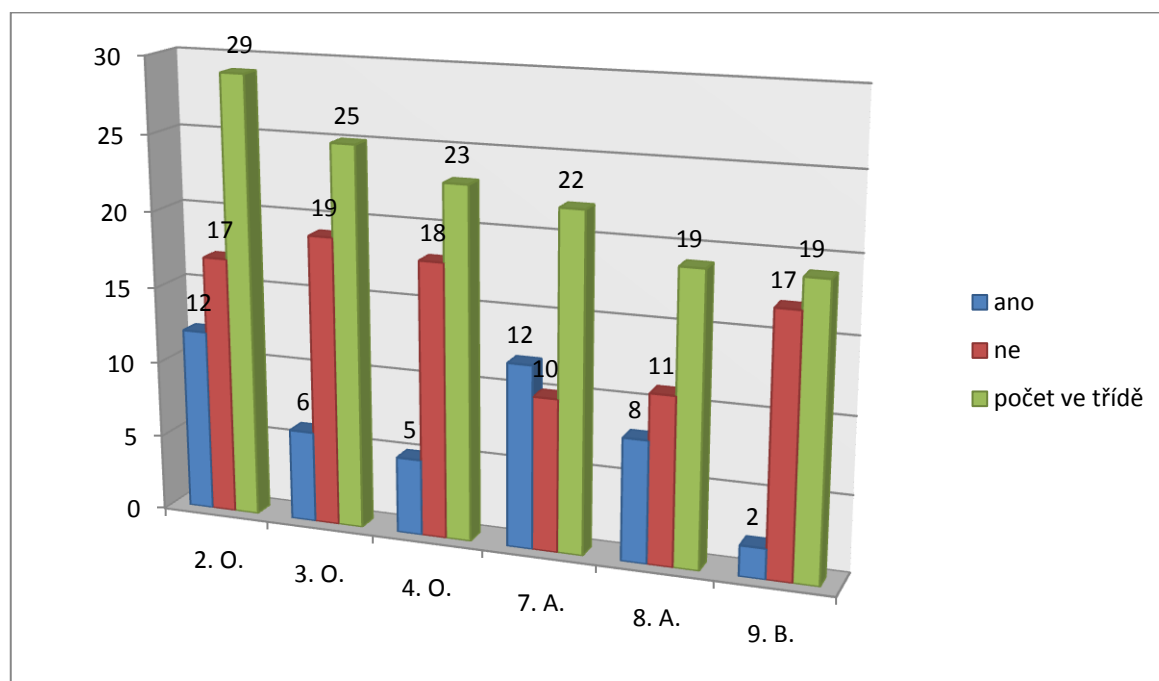
- Zpěv (zde se, dle mého názoru, objevila nedostatečná informovanost. V Písku je ZUŠ a několik dalších pěveckých sborů)
- Jízda na koni (v okruhu pěti kilometrů jsou 4 místa, kde je možné jezdit na koni, fungují zde i „koňské“ kroužky)
- Krasobruslení
- Vaření
- Golf (4 km od Písku je golfové hřiště)
- Hra na harfu
- Basketbal (v TJ Sokol je široká basketbalová základna Sršni)
- Badminton
- Americký fotbal
- Paintball
- Hokej (Písek má svůj zimní stadion, kde fungují hokejové týmy téměř všech věkových kategorií, na jedné ZŠ jsou sportovní třídy zaměřené na hokej)
- Tenis (tenisových kurtů s možností najmout si trenéra, či se stát členem je zde pět)
- Capoierra (tento kroužek zde funguje již rok)
- Nemůžu si pořídit koně
- Motokros

Graf k otázce č. 11 Zdá se Ti, že jsou větší možnosti volnočasových aktivit pro dívky?

U posledních dvou otázek jsem se při vyhodnocování zaměřila na pohlaví respondentů. Zajímalo mě, zda si dívky myslí, že je větší nabídka pro chlapce a naopak. Většina respondentů (77%) má názor, že není více aktivit pro dívky. Tuto většinu tvoří 51% chlapců a 49% dívek. To, že je větší nabídka pro dívky si myslí 23%, z toho je 47% chlapců a 53% dívek. V 8. A. byly výsledky téměř stejné. 9 žáků z celkového počtu 19, odpovědělo ANO a 10 odpovědělo NE. V ostatních třídách měla odpověď NE výrazně vyšší počet.

Graf k otázce č. 12. Zdá se Ti, že jsou větší možnosti volnočasových aktivit pro chlapce?

I u této otázky si většina (67%, z toho 50% chlapci, 50% dívky) respondentů myslí, že není více možností pro chlapce. 33% žáků si myslí, že je větší nabídka pro chlapce. 7. A. byla jediná třída, kde byly výsledky opačné. 12 žáků z 22 odpovědělo ANO, 10 odpovědělo NE. I v dalších dvou třídách byly výsledky ANO, NE téměř stejné, a to ve 2. O. a 8. A. Velkou roli zřejmě hraje věk respondentů. Sekunda na gymnáziu rovná se sedmé třídě na základní škole.

Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1

Hypotéza, která konstatuje, že žáci mají větší nároky na volnočasové aktivity než jim nabízí jejich lokalita a finanční možnosti rodičů byla verifikována a **nepotvrdila se**. K této hypotéze se vztahovaly především dvě otázky v dotazníku. Otázka č. 8. : Je některá volnočasová aktivita, které se nemůžeš věnovat, protože není dostupná ve Tvém okolí? Většina žáků, 79%, ve svém okolí žádnou volnočasovou aktivitu nepostrádá. 21% žáků odpovědělo na otázku ANO. Jak výzkum ukázal, tak žáci nejsou zcela obeznámeni se všemi volnočasovými činnostmi ve své lokalitě. Někteří uváděli jako nedostupnou činnost, která je v dané lokalitě dostupná a leckdy i na několika místech (např. basketbal, hokej, jízda na koni). Otázka č. 9.: Je některá volnočasová aktivita, které se nemůžeš věnovat, jelikož je finančně náročná? Graf k této otázce ukazuje, že 69% respondentů nemusí brát zřetel na finanční náročnost vybrané aktivity. 31% žáků se nemůže vybrané aktivitě věnovat z finančních důvodů. Na obě otázky, které se vztahovaly k této hypotéze, většina respondentů odpověděla záporně, a proto nemohla být hypotéza potvrzena.

Hypotéza č. 2

Tato hypotéza, která uváděla, že žáci víceletého gymnázia tráví volný čas více aktivně než stejně staří žáci na základní škole, se potvrdila. Při verifikaci bylo přihlíženo především k výsledkům otázky č. 6 a tabulek s ní souvisejících (tabulky č. 4, 5, 6, 7, 8 a graf k otázce č. 6). Otázka č. 6 v dotazníku nabízela 15 možností využití volného času. Z těchto možností žáci gymnázia ve větší míře provozovali 13 možností. Pouze hraní PC her a tancování označilo více žáků základní školy než žáků gymnázia. Pro srovnání trávení volného času žáků na gymnáziu se žáky na základní škole použijí tabulky, výsledky jsou tak zřetelnější a přehlednější.

Tabulka č. 10

gymnázium					
a)	58%	f)	54%	k)	63%
b)	57%	g)	70%	l)	70%
c)	53%	h)	75%	m)	75%
d)	49%	i)	43%	n)	79%
e)	55%	j)	54%	o)	76%
základní škola					
a)	45%	f)	46%	k)	37%
b)	43%	g)	30%	l)	30%
c)	47%	h)	25%	m)	25%
d)	51%	i)	57%	n)	21%
e)	45%	j)	46%	o)	24%

Písmena v tabulce (a – o) jsou, možnosti volnočasových aktivit, které žáci označovali v otázce č. 6. Červeně označené položky, to jsou aktivity, kde žáci základní školy měli více procent než žáci z gymnázia. Z výše uvedené tabulky č. 10 vyplývá, že zájmy žáků na gymnáziu jsou pestřejší než zájmy stejně starých žáků na základní škole. Žáci gymnázia se více věnují, jak aktivním formám využití volného času, tak pasivním.

Závěr

Bakalářská práce je věnována problematice trávení volného času dětmi ve věku 11 – 16 let. Při formování mladého člověka hrají důležitou roli aktivity a výchova ve volném čase. Způsob, jak dospívající děti využívají své volno, hraje velkou úlohu v jejich dalším vývoji a životě vůbec. Tento fakt jsem již ve své práci zmiňovala a nyní bych jej na závěr ještě ráda zdůraznila. V posledních letech můžeme sledovat určitou pozitivní změnu ve volnočasových aktivitách dětí a mládeže. Dlouhou dobu bylo, dle výzkumů, sledování televize nejčastější volnočasovou aktivitou české mládeže. V posledních výzkumech již tomu tak není. Do popředí se dostává setkávání s přáteli, sport, který patří k volnočasovým aktivitám české mládeže stabilně. Výsledky výzkumu mě překvapily. Tak širokou škálu různorodých zájmů této věkové kategorie jsem nečekala. V jednotlivých kapitolách je tato tematika zpracována hlouběji. Práce je tvořena dvěma částmi, teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou vymezeny pojmy spojené s volným časem dětí a mládeže. Dále je charakterizována vybraná skupina žáků z psychologického i sociologického hlediska. Je popsán vliv volnočasových aktivit na prevenci sociálně-patologických jevů, vliv státu na volný čas dětí a mládeže. Nechybí přehled nejvýznamnějších zařízení pro výchovu mimo vyučování.

Výzkum, za pomoci anonymních dotazníků, zkoumá trávení a využití volného času vybrané věkové skupiny ve městě Písek. Také mi dopomohl k porovnání volnočasových aktivit dětí stejného věku, ale v odlišných podmínkách. Musely být položeny otázky, které mi pomohly při vyhodnocování hypotéz. Výzkum mi přinesl nové poznatky o vybrané věkové skupině, především o jejich představě i realizaci trávení volného času. Ze šetření vyplynulo, že zkoumaná skupina žáků má rozsáhlý okruh zájmů. Výzkum dále dokázal, že většina žáků této skupiny navštěvuje nějaký zájmový kroužek. Překvapivé je, že žáci sport ani tanec nepovažují za zájmový kroužek a také to, že do ručních prací řadí práce domácí. Většina respondentů je s nabídkou volnočasových aktivit spokojená. Jako nedostačující uvádí počet sportovních hřišť.

K této práci bylo nutno získat mnoho informací o volnočasových aktivitách pro děti ve městě Písek. Byla jsem překvapena širokou nabídkou. Město Písek má necelých 30 000 obyvatel, ale nabídka sportovišť a zájmových útvarů je dle mého názoru pestrá.

Ve městě je mnoho možností, jak mohou žáci organizovaně trávit svůj volný čas. Domnívám se, že v nabídce si vybere každý. Jedna z otázek dotazníku byla, zda je nějaká volnočasová aktivita, které se žáci nemohou věnovat, jelikož není v okolí dostupná. Většina žáků na tuto otázku odpověděla záporně, což podporuje moji domněnku, že nabídka je dostatečná. Žákům jistě aktivity, jak vyplynulo z dotazníku, chybí. Jistou roli hraje, jak jsem již zmínila, nedostatečná informovanost žáků. Postrádají aktivity, které jsou ve městě Písek dostupné. O některých kroužcích, které ve městě Písek fungují, jsem neměla ponětí. Byla to jen otázka času, zjistit, co vše lze ve volném čase dělat. Někteří žáci si sice stěžují na nedostatek aktivit, vypisují, co jim chybí, ale to je vše. Zřejmě jim ještě chybí jistá cílevědomost, chuť jít si za svým cílem či snem. Musím podotknout, že vinu nelze dávat jen dětem. Děti jsou zvyklé, že nabídka volnočasových aktivit je jim předkládána, povětšinou sami nemusí nic hledat. Do škol jsou roznášeny letáky z DDM, ZUŠ, SOKOLA a různých zájmových útvarů. To, co není v nabídce, pro ně, zřejmě neexistuje.

Na začátku práce jsem zformulovala dvě hypotézy. První hypotéza zněla: Žáci mají větší nároky na volnočasové aktivity, než jim nabízí jejich lokalita a finanční možnosti rodičů. Výsledky dotazníků pro mě byly překvapivé. Očekávala jsem, že žáci nebudou spokojeni s nabídkou volnočasových aktivit ve své lokalitě. Toto očekávání se nepotvrdilo. Většina dotazovaných žáků je spokojená. Překvapivě ani finanční stránka pro většinu žáků není při výběru volnočasových aktivit problém. Na základě výsledků výzkumu se tato hypotéza **nepotvrdila**. Druhá hypotéza tvrdila, že žáci víceletého gymnázia tráví volný čas více aktivně než stejně staří žáci na základní škole. Hypotéza se tedy na daném zkoumaném vzorku **potvrdila**.

Ve své práci jsem již zmínila, že to, jak děti a mládež tráví svůj volný čas je velmi důležité pro jejich budoucnost a budoucnost celé společnosti. Neměli bychom zapomínat na to, že co v období dospívání do dětí vložíme (lásku, čas, finance) se nám v budoucnu vrátí. Záleží na nás, dospělých, jak dětem v dospívání pomůžeme najít jejich zájmy a hodnoty. Dospívání je pro ně nelehkým obdobím, kdy utváří sami sebe, tápou a sami nevědí, co od života čekají.

Použitá literatura a informační zdroje

BRINDZA, J. *Deti a ich vol'ný čas*. Bratislava: Smena, 1984. 87 s.

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: UK, 1993, ISBN 80-7066-534-3

ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: SPN, 1980, ISBN 46-00-13/3

FALTÝSKOVÁ, J. *Volný čas a odpočinek*. In SPOUSTA, V., aj. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1274-9

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: Současné trendy*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: GRADA, 2007, ISBN 978-80-247-1168-3

HELUS, Z. *Psychologie*. Praha: Fortuna, 2003, ISBN 80-7168-876-2

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2

LANGMEIER, J. a kol. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyzologie*. 2. vydání. Praha: H&H, 2002. ISBN 80-7319-016-8

NĚMEC, J. a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. 15-17 s.

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. 17 a 40 s. ISBN 80-7178-295-5

PÁVKOVÁ, J. A KOL. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6

PRŮCHA, J., VALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-078-0

SPOUSTA V. et al.: *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 183 s. ISBN 80-210-1007-X

SPOUSTA, V. aj.: *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 37 s. ISBN 80-210-1274-9

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie školního dítěte*. Praha: Univerzita Karlova, 1997. 54 s. ISBN 80-7184-487-X

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0

VÁŽANSKÝ M., SMÉKAL V.: *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. 176 s. ISBN 80-901737-9-9

Velký sociologický slovník (1996). Praha: Karolinum

Internetové zdroje

www.wikipedia.cz

<http://www.msmt.cz/mladez>

<http://www.msmt.cz/bila-kniha/narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha-2001>

Seznam příloh

PŘÍLOHA Č. 1: Dotazník

DOTAZNÍK

Milí studenti,
jsem studentka 3. ročníku, bakalářského studia, obor Vychovatelství. Ráda bych Vás požádala o anonymní vyplnění tohoto dotazníku. Údaje budou zpracovány a použity v mé bakalářské práci, která je na téma: STRUKTURA VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT MLÁDEŽE DANÉHO VĚKU VE MĚSTĚ PÍSEK. Odpovězte, prosím, na všechny otázky. U všech otázek, pokud není uvedeno jinak, označte pouze jednu možnost. Buďte, prosím, otevření a upřímní.
Za vyplnění dotazníku Vám moc děkuji.

Zaškrtni, prosím, pohlaví: žena muž

Bydlíš: ve městě na vesnici

Uved', prosím, svůj věk:.....

Uved', prosím, školu a třídu, kterou navštěvuješ:.....

1. Myslíš, že máš dostatek volného času?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

2. Nudíš se ve volném čase?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

3. Jakým aktivitám se věnuješ ve volném čase?

.....
.....
.....

4. Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek?

ANO NE

Pokud ano, napiš

jaký:.....

Pokud ne, napiš

důvod:.....

5. Kdo je pro Tebe inspirací k trávení volného času?

- a) Rodiče
- b) Kamarádi

- c) Učitel
- d) Nikdo
- e) Sourozenec
- f) Filmový hrdina
- g) Jiné vypiš,

prosím:.....

6. Jaký druh vyžití ve volném čase preferuješ? U této otázky zaškrtni všechny možnosti, které se Tě týkají.

a) Sport- napiš jaký..... b) Sledování televize c) Internet d) Hraní her na počítači e) Surfování na počítači f) Chatování na počítači g) Čtení h) Ruční práce – jaké.....	i) Tanec – jaký..... j) Setkávání s kamarády k) Turistika, pobyt v přírodě l) Kultura m) Vzdělávací kurzy n) Sběratelství – co sbíráš:..... o) Jiné vypiš:.....

7. Svůj volný čas využíváš především k:

- a) Odpočinku
- b) Volnočasovým aktivitám
- c) Spojení obojího

8. Je některá volnočasová aktivita, které se nemůžeš věnovat, protože není dostupná ve Tvém okolí?

ANO NE

Pokud ano, vypiš

jaká:.....

9. Je některá volnočasová aktivita, které se nemůžeš věnovat, jelikož je finančně náročná?

ANO NE

Pokud ano, vypiš

jaká:.....

10. Myslíš si, že je ve Tvém místě bydliště dostatečná nabídka volnočasových aktivit?

ANO NE

Pokud ne, vypiš, co Ti

chybí:.....

11. Zdá se Ti, že jsou větší možnosti volnočasových aktivit pro dívky?

ANO NE

12. Zdá se Ti, že jsou větší možnosti volnočasových aktivit pro chlapce?

ANO NE